

Koski Silja & Manninen Aija

Luonto oppimisympäristönä tukemassa tunne- ja vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa

Kandidaatintutkielma
KASVATUSTIETEIDEN JA PSYKOLOGIAN TIEDEKUNTA
Varhaiskasvatus
2024

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta

Luonto oppimisympäristönä tukemassa tunne- ja vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa
(Silja Koski & Aija Manninen)

Kandidaatintutkielma, 46 sivua

Helmikuu 2024

Tutkielmamme aiheena on luonto oppimisympäristönä tukemassa lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa. Nykypäivänä mediassa on ollut vahvasti esillä lasten ja nuorten puutteelliset vuorovaikutustaidot sekä luonnossa oleskelun tuomat terveys- ja hyvinvointihyödyt ihmisille. Tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat tärkeässä roolissa varhaiskasvatuksen arjessa, minkä vuoksi mielestämme on tärkeää selvittää, kuinka voisimme tukea lapsia enemmän tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelussa sekä niiden oppimisessa luontoympäristöä hyödyntäen.

Tutkielmamme tavoitteena oli tarkastella, tukeeko luonto oppimisympäristönä lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä sekä millä tavoin varhaiskasvatuksenopettaja voi pedagogisella toiminnallaan edesauttaa niiden kehittymistä. Toteutimme tutkielman tutkija triangulaationa ja tutkielmamme menetelmänä on narratiivinen kirjallisuuskatsaus. Tutkielmaa tehdessämme tutustuimme aiheeseemme liittyvään kirjallisuuteen, kotimaisiin sekä kansainvälisiin tieteellisesti vertaisarvioituihin artikkeleihin ja tutkimuksiin. Tutkimuskysymyksemme on: Millä tavoin varhaiskasvatuksenopettaja voi pedagogisesti tukea lasten vuorovaikutus- ja tunnetaitojen kehitystä luontoympäristössä?

Tutkielman tulokset osoittavat, kuinka lapset tarvitsevat tunteidensa tunnistukseen ja kanssasäätelyyn sekä vuorovaikutustaitojensa harjoitteluun vahvasti aikuisen tukea. Kuitenkin tutkimuksissa nostettiin tärkeäksi myös lasten oppiminen vertaissuhteissa, erityisesti leikin ja yhteisen toiminnan kautta. Tärkeänä asiana nousi esiin kasvattajan sensitiivisyys sekä hänen omat tunne- ja vuorovaikutustaitonsa, sillä lapset oppivat asioita aikuista mallintamalla. Luontokokemuksilla oli tulosten mukaan positiivinen vaikutus lasten terveyteen, hyvinvointiin, kokonaisvaltaiseen kehitykseen sekä oppimiseen. Luontoympäristö tukee myös lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitystä kannustaen heitä yhteiseen toimintaan ja leikkiin. Varhaiskasvatuksessa kasvattajien tulisi kiinnittää erityisesti huomiota lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemiseen, mahdollistaa lasten leikkiä vertaissuhteissa ja lisätä luontoympäristön käyttöä oppimisympäristönä tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoitteluun.

Avainsanat: luonto oppimisympäristönä, tunnetaidot, varhaiskasvatus, vuorovaikutustaidot

Sisältö

1. Johdanto	4
2. Tutkielman tavoitteet ja tutkimuskysymys	7
3. Tutkielman toteutus	8
4. Lasten vuorovaikutus- ja tunnetaidot varhaiskasvatuksessa	10
4.1 Vuorovaikutustaidot.....	11
4.2 Tunnetaidot	13
5. Luonto oppimisympäristönä varhaiskasvatuksessa	16
5.1 Lasten luontosuhteen rakentuminen.....	17
5.2 Luonnon hyvinvointivaikutukset	18
5.3 Luonto tasavertaisena oppimisympäristönä.....	19
6. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa luontoympäristöä hyödyntäen	20
6.1 Leikki ja vertaissuhteet	21
6.2 Luontokokemukset.....	22
6.3 Tunteiden tunnistus ja itsesäätely	24
6.4 Varhaiskasvatuksen opettajan oma tiedostava toiminta ja sensitiivisyys	26
7. Pohdinta	30
7.1 Johtopäätökset.....	30
7.2 Tutkimusprosessin ja toteutuksen reflektointi	34
7.3 Yhteistutkijuus	36
7.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	37
7.5 Jatkotutkimusideat	38
Lähteet	40

1. Johdanto

“Minua kiukutti. En keksinyt olotilaani muuta parannuskeinoa kuin lähteä kävelemään metsään. Luonto on minulle kuin vitamiini – sen vaikutukset ovat monipuoliset ja yllättävät. Minulle se on oma vitamiininsa, L-vitamiini.” (Uusi-Kakkuri, 2021)

Tutkielmamme aiheena on luonto oppimisympäristönä tukemassa lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa. Tutkielmassamme keskityimme varhaiskasvatuksenopettajan pedagogisiin mahdollisuuksiin tukea lasta hänen tunne- ja vuorovaikutustaitojensa kehitymisessä sekä tarkastelimme luontoa oppimisympäristönä näiden taitojen harjoittelussa. Lasten tunnekasvatus ja vuorovaikutustaidot varhaiskasvatuksessa ja myöskin perusopetuksessa ovat olleet pinnalla mediassa viime vuosien aikana vahvasti. On uutisoitu, kuinka lapset ja nuoret voivat huonosti ja osa syy heidän pahoinvointiinsa on muun muassa puutteelliset tunne- ja vuorovaikutustaidot (Din Belle & Kujansuu, 20.4.2023). Siksi on mielestämme tärkeää pysähtyä miettimään, miten voimme tukea lapsia vielä enemmän tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimisessa.

Vuorovaikutustaitojen ajatellaan Kauppilan (2000) mukaan olevan ilmiselviä taitoja, jotka jokainen ihminen oppii sekä taitaa kuin kävelyn. Hänen mukaansa vuorovaikutustaitojen omaksuminen ei kuitenkaan tapahdu opettelematta tarpeeksi hyvin, joten niiden haltuunottoa on opeteltava ja opetettava (Kauppila, 2000, s.13). Vuorovaikutussuhteet kuitenkin ovat olennainen osa kommunikointia arjessa, ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaan niillä on siten tärkeä vaikutus lasten identiteetin, toimintakyvyn sekä hyvinvoinnin kehitykseen (Opetushallitus [OPH], 2022). Puolimatkan (2004) mukaan myös tunteiden tunnistaminen ja niiden ilmaiseminen vaatii opetusta ja kasvatusta (Puolimatka, 2004, s.41–42). Tunne- ja vuorovaikutustaidoilla on todettu olevan yhteys myös ihmisten mielenterveyteen (Marjamäki, Kosonen, Törrönen & Hannukkala, 2019, s.12), jonka vuoksi ne vaikuttavat ihmisen elämään kokonaisvaltaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaan lapsille on tarjottava mahdollisuuksia edistää tunnetaitojaan (OPH, 2022).

Varhaiskasvatuksessa koko toiminta perustuu lasten ja aikuisten välisiin vuorovaikutustilanteisiin (Kalliala, 2008, s.11). Laaksosen (2010) mukaan vuorovaikutustutkimuksista käy ilmi, kuinka jo alle kouluikäisetkin lapset tarvitsevat moninaisia vuorovaikutustaitoja toimiessaan ikäistensä kanssa. Kurjen (2017) tutkimuksesta puolestaan käy ilmi, että hyvä vuorovaikutus

kasvattajien ja lasten välillä vaikuttaa positiivisesti lasten toimintastrategioihin haastavissa vuorovaikutustilanteissa. Lisäksi Lundan (2011) korostaa tutkimuksessaan kasvattajien dialogisen ja sensitiivisen kasvatussuhteen tärkeää merkitystä lasten kanssa toimiessa varhaiskasvatuksen arjen haasteellisissa vuorovaikutustilanteissa.

Mediassa on lisääntynyt myös uutisointi luonnon terveys- ja hyvinvointihyödyistä. Esimerkiksi Ylen artikkelissa Kiviranta (1.11.2023) kirjoittaa, kuinka helsinkiläinen luontopäiväkoti hyödyntää säännöllisesti luontoa oppimisympäristönä. Artikkelin mukaan terveyshyötyjen lisäksi toiminta myös opettaa lapsia arvostamaan ja kunnioittamaan luontoa. Lisäksi artikkelissa kerrotaan metsän kasvillisuuden monipuolisista mikrobeista, joille altistuminen vahvistaa ihmisten vastustuskykyä. Luonnossa oleskelu on kaikille lapsille hyödyllistä terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta katsottuna (Kiviranta, 1.11.2023). Lisäksi Suomen mielenterveys ry (MIELI, 2021) raportoi että, tutkimuksien mukaan luonnolla on edistävää vaikutus ihmisten terveyteen. Heidän mukaansa jo viiden minuutin oleilu metsässä laskee verenpainetta, rauhoittaa sykettä, vähentää lihaskireyttä ja parantaa mielialaa (MIELI, 2021). Luontoympäristö myös antaa lapsille luonnollisen tilan uuden oppimiselle ja yhdessäololle (Nikkinen, 2000, s. 27). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) ohjeistetaan, että lasta tulee ohjata tutkimaan ja toimimaan erilaisissa ympäristöissä, jolloin erilaiset oppimisympäristöt ja omakohtaiset kokemukset auttavat lasta oppimaan uutta ja kehittymään omaksi itsekseen (OPH, 2022).

Tutkielmassamme keskitymme varhaiskasvatuksen kontekstiin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaan varhaiskasvatuksen tärkein tavoite on kehittää lasten kokonaisvaltaista kehitystä, oppimista ja kasvua yhdessä vanhempien kanssa. Luonnon hyödyntäminen oppimisympäristönä tukee monipuolisesti lapsia tarjoten paljon erilaisia kokemuksia ja materiaaleja oppimiseen. Luonnossa toimiminen kasvattaa myös lasten luontosuhdetta ohjaten heitä toimimaan vastuullisesti kestävän elämäntavan mukaisesti (OPH, 2022). Suomalaista varhaiskasvatusta ohjaavat varhaiskasvatuslaki (540/2018), Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 (OPH, 2022) sekä Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 (OPH, 2016). Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) varhaiskasvatus määritellään pedagogisesti suunnitelmalliseksi sekä tavoitteelliseksi hoidoksi, kasvatukseksi ja opetuksiksi (Finlex, 2018).

Löysimme tutkielmamme aihealueista eli vuorovaikutus- ja tunnetaidoista sekä luonnosta oppimisympäristönä aiemmin toteutettuja tutkimuksia kuten esimerkiksi Tahkolan, Kinnusen, Juutisen ja Uiton (2022) Tunteet ruumiillisesti rakentuvina lasten välisissä suhteissa päiväkodissa sekä Dowdellin, Grayn ja Malonen (2011) Nature and its Influence on Children's Outdoor

Play. Laajoista etsinnöistämme huolimatta emme kuitenkaan löytäneet useita sellaisia tutkimuksia, joissa molemmat aiheemme olisivat yhdistyneet. Niinpä päädyimme tarkastelemaan useita eri tutkimuksia analysoiden ja yhdistellen niistä saamiamme tutkimustietoja. Tässä tutkija-triangulaatio tutkielmassamme tarkastelemme tarkemmin, millainen yhteys on luonnolla oppimisympäristönä varhaiskasvatuksessa sekä kasvatushenkilöstön pedagogisilla toimintatavoilla lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittämisessä ja niiden tukemisessa.

Aihetta on tärkeää tutkia, jotta saisimme toimivia työkaluja varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstölle sekä lasten huoltajille. Tuomme tutkielmassamme esille tunne- ja vuorovaikutustaitoja tukevia asioita erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, kuinka aikuiset voivat omalla suhtautumisellaan ja toimintatavoillaan tukea mahdollisimman kokonaisvaltaisesti lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Tutkielmamme aiheen valintaan vaikuttivat myös henkilökohtaiset kiinnostuksemme tunne- ja vuorovaikutustaitoihin sekä luonnon hyvinvointivaikutuksiin ja kuinka me tulevana varhaiskasvatuksen opettajina osaisimme tukea lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä parhaalla mahdollisella tavalla hyödyntäen luontoa oppimisympäristönä.

2. Tutkielman tavoitteet ja tutkimuskysymys

Tutkielmamme tavoitteena on tarkastella luontoympäristöä lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen tukena sekä miten varhaiskasvatuksen opettaja voi pedagogisella toiminnallaan edesauttaa lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Lisäksi tarkastelemme myös millaista asiantuntijuutta ja osaamista varhaiskasvatuksen opettaja tarvitsee työskennellessään varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet (2022) velvoittavat toimimaan siten, että jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, huomioon otetuksi, nähdyksi ja ymmärretyksi omana itsenään ja yhteisön jäsenenä (OPH, 2022).

Tutkielmamme tavoitteena on lisätä niin varhaiskasvatuksen henkilöstön, kuin lasten vanhempien sekä huoltajien tietämystä tunne- ja vuorovaikutustaitojen merkityksestä lasten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. YK:n Lapsen oikeuksien sopimus (1989) määrittää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia painottaen huolehtimaan, että jokaisella lapsella on turvallinen ja lapsen hyvinvointia tukeva kasvuympäristö (Finlex, 60/1991). Lisäksi tutkielmamme tuo esiin yleisesti luonnossa oleskelun hyvinvointivaikutukset sekä monipuoliset hyödyt luonnon käyttämisestä varhaiskasvatuksessa oppimisympäristönä.

Tutkielman aihetta tutkiessamme ja aineistoa kerätessämme pohdimme monia erilaisia vaihtoehtoisia näkökulmia aiheeseemme. Tutkimuskysymyksen valitseminen useiden eri vaihtoehtojen joukosta tuntui ensi alkuun haastavalta. Erilaisia vaihtoehtoja miettiessämme huomasimme kuinka suuri merkitys sanojen järjestyksellä ja niiden muodoilla on kysymyksen ymmärrettävyyteen. Lopulta tutkimuskysymykseksemme muotoutui:

Millä tavoin varhaiskasvatuksen opettaja voi pedagogisesti tukea lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitystä luontoympäristössä?

3. Tutkielman toteutus

Toteutimme tutkielmamme laadullisena kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, joka on tyyliältään erityisesti narratiivinen (Salminen, 2011). Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan laadullisen tutkimuksen aineisto on teoriassa ehtymätön, joten tärkeimmäksi asiaksi nousee aineiston selkeä rajaaminen. Puusan ja Juutin (2020) sanoin tutkimustyö on kuin salapoliisin työtä, jossa seurataan vihjeitä ja kootaan ne yhteen yhdeksi ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi.

Kirjallisuuskatsauksessa kerrotaan, miten asiaa on aikaisemmissa tutkimuksissa tutkittu ja miten oma tuleva tutkimuksemme liittyy tutkittuihin aineistoihin (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus vaikutti mielestämme sopivalta menetelmältä tutkielmamme aiheeseen, sillä se tuo hyvän yleiskatsauksen valitsemaamme aiheeseen ja siitä johtuen tutkimuskäytöksemme voi olla väljä (Salminen, 2011). Lisäksi Salmisen (2011) mukaan narratiivisella kirjallisuuskatsauksella pystymme myös tuomaan esiin laajan kuvan aiheestamme, jonka avulla voimme päästä johtopäätöksiin ja kirjallisuuskatsauksen määritelmän mukaiseen lopputulemaan. Hänen mukaansa kirjallisuuskatsauksessa analyysi on kirjallisuuskatsauksesta muodostuva synteesi eli kokoonpano, koska se ei ole käynyt läpi vaativaa tarkkaa seulaa, vaan perustuu tekijän omaan harkittuun kriittisyyteen (Salminen, 2011). Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan laadullisen tutkimuksen aineiston analyysissä päämääränä on selkeyttä kerättyä aineistoa ja saada aikaan uusia faktoja tutkittavasta aiheesta. Heidän mukaansa analyysissä on tärkeää ottaa huomioon, että aineistoa tiivistäessä sen sisältämä tieto pysyy tallessa (Eskola & Suoranta, 1998).

Tuomi ja Sarajärvi (2018) määrittelevät tutkielmassa käyttämämme tutkija triangulaation useamman eri tutkijan yhteiseksi toiminnaksi, jolloin tutkimuksella on sama yhteinen päämäärä. Meitä molempia yhdisti kiinnostus luontoa kohtaan ja kuinka sitä voitaisiin varhaiskasvatuksessa hyödyntää pedagogisesti lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemisessa. Tutkielmaa työstäessämme pidimme yhteiskirjoittamisen tapaamisina, mutta jaoimme myös työtä osiin ja kirjoitimme tutkielmaa omien aikataulumme mukaan. Työskennellessämme otimme myös huomioon molempien yksilölliset vahvuudet hyödyntäen niitä tutkielmamme hyväksi. Yhteistyömme sujumista auttoi paljon myös molempien joustavuus aikataulutuksissa, vastuun ottaminen työskentelystä sekä avoin kommunikaatio.

Tutkielman aineistoa hakiessamme käytimme hakukoneina: ResearchGate, google scholar, Oula finna, ScienceDirect ja ERIC. Tutkimusta tehdessämme hakusanoina käytimme tunne- ja vuorovaikutustaidot, luonto oppimisympäristönä, varhaiskasvatus, päiväkoti, esikoulu sekä englanninkielisiä termejä kuten nature, emotional education, outdoor education, interaction skills, kindergarten, children ja early childhood education. Lisäksi hankimme tutkimukseen liittyvää kirjallisuutta kirjastosta tueksi tutkielmallemme. Tutkielmassamme käyttämistämme aineistoista suurin osa on 2010-luvun jälkeen julkaistuja, mutta aiheeseemme liittyvien aineistojen löytämisen haastavuuden takia, käytimme myös joitakin vähän vanhempia aineistoja, jotka koimme kuitenkin relevanteiksi lähteiksi tutkielmaamme.

Tutkielmassamme käytämme varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöstä termejä kasvattaja tai varhaiskasvatuksen opettaja. Kasvatushenkilöstöön sisällytämme opettajien lisäksi muut varhaiskasvatuksen työntekijäryhmät, jotka ovat mukana tukemassa lasten kasvua, kehitystä ja oppimista. Tutkimuskysymyksessämme olemme käyttäneet termiä varhaiskasvatuksen opettaja. Usein varhaiskasvatuksen kentällä tehdyissä tutkimuksissa on käytetty vaihtoehtoisesti käsitettä sosioemotionaaliset taidot, mutta päätimme tässä tutkielmassamme käyttää käsitettä tunne- ja vuorovaikutustaidot. Koemme, että tunne- ja vuorovaikutustaidot käsitteenä on monille ihmisille ymmärrettävämpi ja tutumpi käsite kuin sosioemotionaaliset taidot. Ahosen (2017) mukaan kasvatuksen kentällä sosioemotionaalisten taitojen käsitteellä tarkoitetaan lapsen taitoja tarkastella ja näyttää omia tunteitaan sekä antaa tietoa toimintatavoista, kuinka tullaan ymmärretyksi vuorovaikutussuhteissa aikuisten sekä lasten kanssa (Ahonen, 2017, s.16). Ahosen (2017) määritelmä sosioemotionaalisisista taidoista kattaa juuri ne osa-alueet, joita käsittelemme tutkielmassamme tutkiessamme tunne- ja vuorovaikutustaitoja.

4. Lasten vuorovaikutus- ja tunnetaidot varhaiskasvatuksessa

Hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat tärkeässä roolissa ylipäänsä kaikkien ihmisten jokapäiväisessä elämässä, mutta myös varhaiskasvatuksen kontekstissa. Varhaiskasvatuksessa jokainen vuorovaikutustapahtuma on ainutlaatuinen ja arvokas (Holkeri-Rinkinen, 2011). Varhaiskasvatuksessa on paljon sosiaalisia suhteita, jotka Roosin (2015) tutkimuksen mukaan jakautuvat aikuisten asettamiin toiminnan kehyksiin sekä lasten välisiin vertaissuhteisiin.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2014) on kirjattu esiopetuksen tehtäväksi mahdollistaa lapsille turvalliset olosuhteet harjoitella vuorovaikutustaitoja vertaisryhmässä sekä lähipiiriin aikuisten avulla. Vuorovaikutustaitojen harjoittelun tarkoituksena on, että lapset oppivat ilmaisemaan itseään itsenäisesti sekä ymmärtämään muiden näkemyksiä. Muita huomioon ottavassa toiminnassa esiin nousevat vahvasti muiden auttaminen ja yhteistyötaidot (OPH, 2016). Näitä taitoja nostetaan esille jo varhaiskasvatuksen perusteissa (2022) lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun edistämiseksi (OPH, 2022).

Vuorovaikutustaidoista ei voida puhua ilman, että puhuttaisiin myös tunteista, sillä ne liittyvät tiiviisti toisiinsa. Izardin, Finen, Mostowin, Trentacostan ja Campbellin (2002) mukaan tunteiden tuntemisen taito on meillä jokaisella jo luonnostaan syntymästämme lähtien, mutta niiden säätelytaito alkaa kehittymään vasta toisen elinvuotemme aikana (viitattu lähteessä Koivula & Laakso, 2022). Koivulan ja Laakson (2022) mukaan lasten on välttämätöntä saada aikuisilta pedagogista tukea tunnetietojen prosessointiin sekä omien tunteiden aiheuttaman käytöksen säätelyyn. Tämän takia sensitiiviset kasvattajat varhaiskasvatuksessa ovatkin ensiarvoisen tärkeitä (Kalliala, 2008, s.62).

Varhaiskasvatus on saavuttanut viimeisinä vuosina vahvan arvostuksen elinikäisen oppimisen yhtenä tärkeänä osatekijänä (Eerola-Pennanen, Vuorisalo & Raittila, 2022). Myös Kupila (2007) kirjoittaa kuinka varhaiskasvatus on elinikäisen oppimisen kannalta tärkeä perusta lapsen elämässä, jossa varhaiskasvatuksenopettajan pedagoginen osaaminen korostuu ja on erityisen tärkeää. Hänen mukaansa varhaiskasvatukseen kuuluu sisältää suunnitelmallista, perusteltua ja tavoitteellista pedagogista toimintaa sekä antaa hoivaa ja tukea lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin takaamiseksi (Kupila, 2007). Varhaiskasvatusikäisten lasten tasavertaisen osallistumisen mahdollisuus ja oppimisen oikeus on vuosien saatossa vahvistunut yhteiskunnassamme (Eerola-Pennanen ym., 2022).

4.1 Vuorovaikutustaidot

Vuorovaikutussuhteet ovat läsnä ihmisen elämässä syntymästä kuolemaan asti. Lyytisen, Eklundin ja Laakson (2008) mukaan vauvat ihan heti syntymästään lähtien pyrkivät sosiaaliseen kontaktiin ympäristönsä kanssa. Pieni vauva reagoi enemmän eläviin kohteisiin kuten ihmisiin, kuin esineisiin. He kirjoittavat myös, kuinka vastasyntynyt kiinnittää huomionsa enemmän ihmisääniin kuin muihin ympäristössä esiintyviin ääniin (Lyytinen ym., 2008, s. 59). Tämän takia aikuisen on tärkeää luoda vuorovaikutussuhde vauvaan jo heti hänen syntymästään alkaen. Lyytisen ja kollegoiden (2008) mukaan ensimmäisillä keskinäisillä kommunikaatiosuhteilla on positiivinen merkitys lapsen ja vanhemman välisen kiintymissuhteen muodostumiseen (Lyytinen ym., 2008, s. 59).

Vuorovaikutus ei ole suunnitelmallinen ja automaattinen tapahtuma, vaan se on suunnittelemaan ja erilaisten tapahtumien summa (Holkeri-Rinkinen, 2011). Hautakankaan, Uusitalon ja Kumpulaisen (2021) mukaan lasten taidot vahvistuvat monipuolisesti erilaisissa vuorovaikutussuhteissa. Suurin osa ihmisistä on päivittäin useita kertoja erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, joka on lähestulkoon kaikkien ihmisten normaalia elämää. Holkeri-Rinkinen (2011) tuo esille sen, kuinka vuorovaikutus koostuu moninaisista ja ennustamattomista asioista sosiaalisissa tilanteissa (Holkeri-Rinkinen, 2011). Hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat tärkeitä monenlaisissa tilanteissa (Sandberg, 2023). Kallialan (2008) mukaan hyvä vuorovaikutus lasten ja aikuisten välille syntyy kasvattajan sensitiivisestä ja empaattisesta käytöksestä (Kalliala, 2008, s. 11). Sensitiivinen aikuinen huomaa, koska lapsi kaipaa aikuisen lohdutusta ja apua rauhoittamiseen (Marjamäki ym., 2019, s. 30). Kasvattajilta vaaditaan herkkiä tuntosarvia tunnistamaan lapsen itkun syy sekä taitoa toimia tilanteessa ammattitaitoisesti (Koivunen, 2009, s. 33).

Varhaiskasvatuksen vuorovaikutussuhteista puhuttaessa ei pidä myöskään unohtaa lasten välisen vuorovaikutussuhteiden tärkeää merkitystä. Gagnon ja Naglen (2004) mukaan lasten vuorovaikutustaidot kasvavat keskinäisissä suhteissa ikäistensä kanssa. Niinpä leikki on lapselle luontainen tapa harjoitella omia vuorovaikutustaitojaan osallisuutensa avulla (Sandberg, 2023). Poikkeus (2008) puolestaan lisää kuinka vertaissuhteet antavat tasavertaisen, mutta myöskin haasteellisen kontekstin vuorovaikutustaitojen opetteluun. Hän lisää, kuinka lapsen toimiessa ikäistensä kanssa hänen on ansaittava muiden kiintymys päästäkseen joukkoon mukaan (Poikkeus, 2008, s. 122).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaan kasvatushenkilöstön tehtävänä on tukea lasta vertaissuhteiden solmimisessa sekä ristiriitatilanteiden ratkomisessa (OPH, 2022),

sillä lapset kohtaavat haastavia vuorovaikutustilanteita kaverisuhteissaan päivittäin. Lundanin (2011) mukaan lapsen riittämättömät sosiaaliset taidot saattavat vaikuttaa negatiivisesti lasten välisissä ongelmatilanteissa, koska kielellinen kommunikaatio on tärkeässä roolissa esimerkiksi leikkiin mukaan pääsemisessä. Tämä vaatii lasten tukemiseksi ja kannustamiseksi kasvattajilta pedagogisia keinoja, jotka ovat toiminnallisia ja yksilöllisiä (Lundan, 2011), sekä kasvattajien kesken yhteisesti sovittuja pelisääntöjä kuinka tilanteissa toimitaan (Hautakangas ym., 2021).

Vuorovaikutus on huomattavasti enemmän muutakin, kuin pelkästään suullista puhetta (Ahonen, 2017). Kauppilan (2000) mukaan vuorovaikutus jaetaan kahteen ryhmään: sanaton (non-verbaalinen) ja sanallinen (verbaalinen). Sanallisessa vuorovaikutuksessa sanat ja puhe ovat tärkeässä roolissa, kun taas sanattomassa vuorovaikutuksessa ilmeet ja eleet ovat ratkaisevassa asemassa. Hän kertoo, kuinka ilmeet ja eleet voivat merkitä enemmän kuin sanat (Kauppila, 2000, s.19–20). Nikkinen (2000) puolestaan kirjoittaa, kuinka kasvattaja voi kehonkieltään tehostamalla saada paremmin lapset innostumaan ja osallistumaan toimintaan. Hän kertoo myös, että lapset voivat jopa kuunnella kehosi kieltä enemmän kuin puhettasi (Nikkinen, 2000, s.58).

Hyvässä vuorovaikutuksessa sanallinen ja sanaton viestintä tukevat toisiaan, jolloin viestintä on selkeää (Koivunen, 2009, s. 47). Nikkisen (2000) mukaan lasten kanssa toimiessa on tärkeää, että puhe ja kehonkieli ovat sopuosinnussa keskenään, sillä lapset ovat tarkkasilmäisiä ja huomaavat niiden mahdollisen ristiriidan (Nikkinen, 2000, s. 58). Itsensä ilmaisemisen ja ymmärtämyksi tuleminen näkökulmasta hyvät vuorovaikutus- ja tunnetaidot ovatkin erittäin tärkeitä.

Varhaiskasvatuksen arjessa Kallialan (2013) mukaan kasvattajat ovat tärkeässä pääroolissa siinä millainen vuorovaikutusilmapiiri päiväkotiryhmässä vallitsee. Hänen mukaansa myös kaikki lapset osallistuvat yksilöinä sekä ryhmän jäseninä ryhmänsä ilmapiiriin muovautumiseen (Kalliala, 2013, s. 11). Varhaiskasvatuksen vuorovaikutussuhteet pitävät myös sisällään vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön (Hautakangas ym., 2021). Holkeri-Rinkinen (2011) kirjoittaa samoin, kuinka sosiaalisten tilanteiden rakentumiseen vaikuttavat kaikki tilanteeseen osallistuvat. Sillä on Laaksosen (2010) mukaan hyvin paljon merkitystä, onko lapsi vuorovaikutuksessa toisen lapsen vai aikuisen kanssa (Laaksonen, 2010). Ahonen (2017) puolestaan muistuttaa, kuinka kaikilla lapsilla on oikeus laadukkaaseen vuorovaikutukseen varhaiskasvatuksessa (Ahonen, 2017, s.60). Laaksosen (2010) tutkimusartikkelin mukaan lapselle vuorovai-

kutustilanteissa tarpeellisia taitoja ovat esimerkiksi ongelmanratkaisutaidot, jakaminen ja yhteistyö muiden ikäistensä kanssa. Hän myös kertoo, kuinka lasten hyvät vuorovaikutustaidot saavat aikaan erinomaisen pohjan menestykselliseen vuorovaikutukseen ikätovereidensa joukossa, minkä takia vuorovaikutustaidoilla onkin suuri vaikutus lapsen lapsuuden kehittymisen tiellä (Laaksonen, 2010).

4.2 Tunnetaidot

Tunteet ovat läsnä meidän kaikkien jokapäiväisessä elämässä ja jokainen meistä kokee ne omalla tavallaan (Puolimatka, 2004, s.19). Grossin (2014) mukaan kuitenkin täytyy ensin ymmärtää mitä tunteet ovat, jotta voidaan perehtyä siihen, kuinka niitä säädellään. Hänen mukaansa tunteet ovat termi, joka viittaa johonkin henkilökohtaiseen, mutta myös yleiseen, joka vaihtelee lievästä hyvinkin intensiiviseen kokemukseen monimutkaisesta yksinkertaiseen (Gross, 2014). Ihmisten tunteiden ilmaisemisen muodot muovautuvat toisenlaisiksi erilaisissa kulttuureissa, sillä eri kulttuureissa tunteita opetetaan ja tunnustetaan eri tavalla (Puolimatka, 2004, s. 19).

Tunnetaidot koostuvat useammasta eri kategoriasta. Weissbergin, Durlakin, Domitrovichin, & Gullottan (2015) mukaan tunnetaidot voidaan jaotella tunteiden tunnistamiseen, nimeämiseen, ilmaisemiseen sekä niiden säätelyyn. Lasten tunnetaitojen harjoittelu tapahtuu Isokorven (2004) mukaan päiväkodin arjessa tunnetaitoja kokemalla, katsomalla ja samaistumalla. Hänen mukaansa tällöin aikuisen malliesimerkkikäytös siitä, miten hän ilmaisee ja käsittelee omia tunteitaan, on suuressa roolissa lapsen tunnetaitojen oppimisprosessissa (Isokorpi, 2004, s. 129).

Grossin (2014) mukaan tunteiden ydinominaisuutena voidaan pitää sitä, milloin tai missä tilanteissa ne ilmenevät. Tunteet johtuvat jostain merkityksestä, joka kyseisellä tilanteella on tai siitä, mikä on tavoitteena ja kun merkitys muuttuu myös tunteet muuttuvat (Gross, 2014). Tahkolan, Kinnusen, Juutisen ja Uiton (2022) mukaan tunteet rakentuvat siis ainutlaatuisesti ihmisten ja ympäristön välillä niin näkyvästi, kuin näkymättömästi. Tunteiden muodostuminen on ruumiillista, muovautuvaa ja dynaamista, joka voi ilmetä eri puhetyyleinä, ilmeinä ja eleinä sekä liikkeenä lasten ja tilojen välillä (Tahkola ym., 2022).

Ihmisillä kognitio ja tunteet ovat vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa (Kurki, 2017). Grossin (2014) mukaan tunteet ohjaavat meitä kiinnittämään huomiotamme asioihin ympäristössä, ohjaavat aistimuksia, vaikuttavat päätöksentekoon, auttavat sosiaalisissa suhteissa ja parantavat

episodista muistia. Hänen mukaansa tunteet voivat myös aiheuttaa harmia ollessaan vääränlaisia, intensiivisiä ja pitkäkestoisia (Gross, 2014).

Tunnetaitojen oleellinen osa on tunteiden säätely. Foxin ja Calkinsin (2003) mukaan tunteiden kokemiseen ja säätelyyn vaikuttaa jokaisen yksilöllinen aivo- ja hermostorakenne, kyvyt ja valmiudet kohdata tunteet ja myös se, kuinka ihminen osaa työstää niitä. Heidän mukaansa tunnetaitoihin kuuluvat muun muassa tunteiden itsehallinta, joka voidaan määritellä psykologian kautta ihmisen tapana hallita ilmaisevaa käyttäytymistään kommunikaatiota varten. Jo varhaislapsuudessa kognitiiviset prosessit kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden kanssa, mikä tukee lapsen itsehallinnan kehittymistä (Fox & Calkins, 2003). Lasten yksilöllisten taitojen lisäksi säätelyyn vaikuttaa myös tilanteen ulkoiset vaikutukset esimerkiksi haastavissa tilanteissa (Kurki, 2017). Lisäksi Foxin ja Calkinsin (2003) mukaan sisäisten tunnetilojen hallinta vaikuttaa kasvojen ilmeisiin, eleisiin ja äänensävyyn, joiden säätelyyn lapset tarvitsevat aikuisten tukea. Myöskin lasten viestimät tunteet ruumiillisin elein saattaa olla ristiriitaisessa merkityksessä tavoitteeseen nähden (Tahkola ym., 2022). On siis tärkeää huomioida, kuinka jo varhainen aikuisen antama huomio ja kiintymyssuhteen luominen vaikuttavat lapsen tunteidensäätelyn kehitykseen ja tarjoavat vahvan pohjan myöhemmälle tunteiden säätelylle temperamenttia unohtamatta (Fox & Calkins, 2003).

Tunteisiin liittyy myös kehollisuus eli se, miten tunteiden pohjalta reagoidaan (Gross, 2014). Fox ja Calkins (2003) kertovat, kuinka itsesäätelyyn ja sen hallintaan on esitetty vaikuttavan jokaisen yksilöllinen tarkkaavaisuus ja toimeenpanotoiminnot, mutta myös ihmisen temperamentilla on havaittu olevan yhteyksiä tunteiden säätelykykyyn. Heidän mukaansa ihmisen hallintaprosessit pystyvät säätelämään ihmisen tapaa joko lähestyä tai vältellä asioita. Jos lapsella on kehittynyt vaivaton tunteiden hallintaprosessi, hän kykenee säätelämään lähestymistapaansa tilanteen mukaan ja miettimään täytyykö jotain lähestyä vai vältellä halutun tavoitteen saavuttamiseksi, jolloin hän osaa välttää liikaa reaktiivisuutta tiettyjen odotusten ja sääntöjen mukaisesti (Fox & Calkins, 2003). Myös Kurjen (2017) mukaan lapset, joilla on hyvät sosiaaliset taidot osaavat säädellä tunteitaan hyödyntäen enemmän laadukkaita sekä useampia säätelyn strategioita, jolloin saavutetaan onnistunut vuorovaikutustilanne (Kurki, 2017).

Vaikka Foxin ja Calkinsin (2003) mukaan tunteiden säätelyyn ja hallintaan vaikuttaa jokaisen biologinen kehitys ja temperamentti, voidaan jo varhaislapsuudessa vaikuttaa niihin myös ulkopuolelta käsin. Tietoisesti harjoittelemalla tehokkaita säätelystrategioita, toiminnoista tulee

ajan kanssa automaattisempia, jolloin ne aktivoituvat tarvittaessa (Kurki, 2017). Tunteiden säätelytaitoja hankkiessa lapsi tarvitsee ympäristön tukea säätelyn kehittymiseen (Fox & Calkins, 2003). Suurin osa lapsista viettää varhaiskasvatuksessa paljon aikaa, ja kasvattajat ovat läsnä heidän arjessaan, jolloin heillä on potentiaalinen mahdollisuus tukea pedagogisesti lasten it-sesäätelyn kehittymistä (Kurki, 2017). Grossin (2014) mukaan tunteiden säätely voi olla sisäistä tai ulkoista. Sisäisessä tunteiden säätelyssä keskitytään omien tunteiden säätelyyn ja ulkoisessa taas säätelemään toisen tunteita (Gross, 2014). Kaikissa vuorovaikutustilanteissa ovat aina läsnä vahvasti myös tunteet ja niiden säätelytaidot, joten niitä on tärkeä harjoitella ja tukea (Sandberg, 2023).

5. Luonto oppimisympäristönä varhaiskasvatuksessa

Luonto oppimisympäristönä rauhoittaa, elvyttää ja sitä kautta lisää yleisesti hyvinvointiamme (SUOMEN YK-LIITTO). Fröbel (1782–1852) loi jo aikoinaan opetussuunnitelman, joka otti huomioon lasten mielenkiinnonkohteet, jossa korostui vahvasti luonnontieteellinen näkökulma (viitattu lähteessä Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 55–56). Oppimisympäristön merkityksestä kirjoittavat tutkimuksessaan myös Kiewra ja Veselack (2016), kuinka ulkoluokkahuoneiden käyttäminen opetuksessa sisäluokkahuoneiden sijaan paransivat oppilaiden oppimismahdollisuuksia.

Luonto ympäristönä vaikuttaa jokaiseen yksilöön positiivisesti lisäämällä sekä aktiivisuutta että osallisuutta yhteisön jäsenenä toimimisessa (SUOMEN YK-LIITTO). Fröbelin (1782–1852) mukaan lapsi on aktiivinen oppija ja hänen mukaansa luonto toimii oivallisena kokonaisvaltaisena oppimisen kenttänä (viitattu lähteessä Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 55–56). Myös Nikkinen (2000) kirjoittaa lasten aktiivisen toimijuuden puolesta, kuinka he oppivat uusia asioita kaikista parhaiten itse kokeilemalla (Nikkinen, 2000, s. 33). Varhaiskasvatuksensuunnitelman perusteiden (2022) mukaan lapsen itse koetut myönteiset oppimiskokemukset vahvistavat lapsen kykyä nauttia luonnosta ja hänen ympäristösuhteensa voimistuu (OPH, 2022).

Luonnon käyttämisestä oppimisympäristönä on Cooperin (2015) tutkimuksissa tuotu esiin, kuinka ulkoilmassa luonnon eri elementit tuovat lasten leikkeihin rikkautta ja edistävät näin pienten lasten kehitystä, hyvinvointia ja terveyttä. Luonto oppimisympäristönä on myös joustava ja materiaalirikas, tarjoten paljon erilaisia mahdollisuuksia harjoitella yhdessä toimiessa tunnetaitoja (Kiewra & Veselack, 2016). Jacobi-Vessels (2013) puolestaan lisää kuinka luontoleikeissä lasten osaamisen ja yhteisöllisyyden kokemukset kasvavat vuorovaikutuksessa toisten kanssa.

Parrilan ja Alilan (2011) mukaan varhaiskasvatusympäristöä voidaan jakaa fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin osatekijöihin. Sosiaalisilla ja psyykkisillä osatekijöillä tarkoitetaan kasvattajien ja lasten välistä vuorovaikutusta, lasten välistä vuorovaikutusta, ryhmän ilmapiiriä sekä ryhmää ohjaavia sääntöjä ja periaatteita. Fyysinen ympäristö pitää sisällään olemassa olevat tilat, käytettävät materiaalit ja välineet (Parrila & Alila, 2011).

Parrilan ja Alilan (2011) mukaan kaikki varhaiskasvatusympäristön osatekijät ovat merkityksellisiä laadukkaan varhaiskasvatuksen toiminnan toteutuksessa. Heidän mielestään aikuisten

ja lasten välisen toimivan vuorovaikutuksen puuttuessa, pelkällä fyysisesti erinomaisella oppimisympäristöllä ei päästä yhtä hyvään lopputulokseen lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin osalta (Parrila & Alila, 2011).

Positiivisen ilmapiirin luominen erilaisiin oppimisympäristöihin on varhaiskasvatuksen opettajan tärkeimpiä tehtäviä. Palanderin (2023) mukaan kasvattajan oma hyvinvointi ja aito läsnäolo ovat positiivisen pedagogiikan tärkeimmät lähtökohdat. Hän kirjoittaa, kuinka positiivisen pedagogiikan tavoitteena on tukea lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista sekä avustaa heitä vahvistamaan omaa asennettaan elämään ja oppimiseen. Hänen mukaansa ongelmien ja vikojen etsinnän sijaan keskitytään positiivisiin toimintatapoihin ja yksilöiden vahvuuksiin. Hän myös korostaa, kuinka negatiivisia asioita ja tunteita ei myöskään ohiteta käsittelemättä, jolloin ne auttavat ihmistä voimaan paremmin (Palander, 2023).

5.1 Lasten luontosuhteen rakentuminen

Varhaiskasvatuksessa kuulee usein puhuttavan, että lähdetään luontoretkelle. Willamon (2004) mukaan uhkana voi olla, että varhaiskasvatusikäiset lapset mieltävät luontoretkenä esitetyn retken sijoittuvan aina metsään. Hänen mielestään heille olisi tärkeää tuoda esiin se, että luontoa löytyy myös esimerkiksi kaupungeista kerrostalojen pihoista kuten pihakasveja, puita, istutuksia, kaikenlaisia eläimiä kuten muurahaisia sekä tietysti ilma itsessään, jota hengitämme (Willamo, 2004, s.44–45).

Ruotsissa vuonna 1957 perustettu Metsämörrikoulu toiminta rantautui Suomeen vuonna 1979 (Nikkinen, 2000, s. 11–13). Toiminnan tavoitteena oli lasten luontosuhteen vahvistaminen leikin keinoin luontoa tarkastelemalla ja siitä huolehtimalla (Nikkinen, 2000, s. 11–13). Willamon (2005) mukaan luontoa arvostavan asenteen löytämiseen voi auttaa ajatusmalli siitä, että luonto on osa ihmistä ja ihminen osa luontoa. Nikkinen (2000) kirjoittaa, kuinka luonnosta välittäminen on samaa kuin omasta elämästä välittämistä (Nikkinen, 2000, s. 28). Cantell (2023) puolestaan kirjoittaa kuinka luonnossa oleskelu voimistaa ihmisen käsitystä itsestään osana luontoa ja näin ollen myös luontoyhteys syventyy (Cantell, 2023). Salosen (2023) mukaan ulkoilmapedagogiikan yksi tärkeä osa-alue on opettaa lapset toimimaan vastuullisesti luonnossa ja kiinnittämään huomiota ympäristöystävällisiin tekoihin ja valintoihin. Hänen mukaansa luonto voi olla muutakin kuin pelkkä oppimisympäristö, se voi olla myös opettajan työkaveri (Salonen, 2023).

5.2 Luonnon hyvinvointivaikutukset

Suomalaisissa tutkimuksissa on todettu, että luonnossa oleskelu herättää ihmisessä enemmän positiivisia kuin negatiivisia tunnevaikutuksia (Tyrväinen, Silvennoinen, Korpela & Ylen, 2007). Sieväsen ja Neuvosen (2011) Metsäntutkimuslaitokselle tekemässä tutkimuksessa luonnon virkistyskäytöstä nostetaan esille kolme luonnon tuomaa hyvinvointivaikutusta. Heidän tutkimuksiensa mukaan ensimmäinen hyvinvointivaikutus on luonnon tarjoamat esteettiset elämykset sekä luonnossa oleskelun seurauksena mielihyvän kokemukset. Toiseksi tutkimukseen osallistuvien stressi pieneni ja hyvinvoinnin tuntemus kasvoi luonnon innostaessa liikkumaan. Kolmas hyvinvointivaikutus liittyy edistyneisiin sosiaalisiin suhteisiin ja vuorovaikutuksiin luontoharrastuksen ja metsässä oleilun kautta (Sievänen & Neuvonen, 2011).

Luonnon hyvinvointivaikutuksista Sievänen ja Neuvonen (2011) lisäksi raportoivat myös, kuinka ympäristöpsykologisissa tutkimuksissa on tullut esiin, että luonnossa oleskelulla on parantavia seurauksia keskittymiskykyyn, mielialaan ja tarkkaavaisuuteen. Lisää luonnon positiivisista vaikutuksista Ylen artikkelissa kirjoittaa myös Kiviranta (1.11.2023) kuinka luonnon mikrobeille altistumisen on todettu lisäävän ihmisten vastustuskykyä ja terveyttä sekä yleistä hyvinvointia.

Myös Nikkinen (2000) kirjoittaa Metsämörrikoulun toiminnan puitteissa tehdyistä tutkimuksista, joista käy ilmi, kuinka säännöllisellä luonnossa oleskelulla on ollut vaikutusta lasten ja aikuisten terveyteen. Lasten sairauspoissaolot olivat luontopäiväkodissa 5 %, kun tavallisessa päiväkodissa lasten sairauspoissaolot olivat 7 %. Ulkopainotteinen toiminta vähensi merkittävästi kasvattajien sairauspoissaoloja. Hän kirjoittaa, kuinka tutkimustulokset tukevat tulkinna stressihormonien laskusta, jonka seurauksena ihmisten vastustuskyky on vahvistunut (Nikkinen, 2000, s. 11–16).

Luonnossa oleskelulla on siis paljon erilaisia hyvinvointivaikutuksia ihmisten elämäään. Puhakan (2023) mukaan luonnossa oleskelu on fyysisen terveyden ja hyvinvoinnin osalta tärkeää kaikille lapsille. Hänen mukaansa lapsena koettu luonnossa oppiminen, leikkiminen ja liikkuminen voi aikaansaada kauaskantoisia etuja. Lisäksi hän kirjoittaa kuinka lapsuudessa opittu luonnossa liikkuminen linkittyy muun muassa aikuisiässä positiivisiin luontokokemuksiin ja fyysiseen aktiivisuuteen (Puhakka, 2023).

5.3 Luonto tasavertaisena oppimisympäristönä

Luonto on kaikille ihmisille avoin, tasavertainen ja ilmainen ympäristö. Metsähallituksen Luontoon.fi sivuston mukaan jokaisen oikeudet oikeuttaa jokaisen ihmisen virkistäytymään ja liikkumaan luonnossa jokaisen oikeuksien osoittamissa rajoissa. Jokaisen oikeudet sallii muun muassa liikkumisen luonnossa jalan, pyöräillen, ratsastaen ja hiihtäen, retkeilyn ja tilapäisen yöpymisen, sienten ja marjojen poimimisen, uimisen, veneilyn, jäällä kulkemisen, onkimisen ja pilkkimisen (Metsähallitus).

Jokaisen oikeuksista huolimatta luontoon pääseminen ja luonnon terveyden- ja hyvinvoinnivaikutusten piiriin pääseminen ei ole kaikille kuitenkaan itsestään selvää. Puhakan (2023) mukaan perheiden sosioekonomiset taustat vaikuttavat siihen, kuinka paljon lapsi saa mahdollisuuksia liikkua luonnossa. Hänen mukaansa ulkona tapahtuvan pedagogisen opetuksen keinoin voidaan kuitenkin edistää yhdenvertaisuutta lasten parissa luonnon terveys- ja hyvinvointi-hyödyt hyödyntäen (Puhakka, 2023).

Oppimisympäristöillä on suuri vaikutus lasten sosiaalisten suhteiden kehittymiseen (Parikka-Nihti & Suomela, 2014). Cantellin (2023) mukaan luonnossa oppiminen ja opettaminen ovat vahvasti yhteisöllistä toimintaa, joka kehittää vuorovaikutus- sekä yhdessä työskentelemisen taitoja. Samalla tavoin kirjoittavat myös Parikka-Nihti ja Suomela (2014), kuinka metsässä yhdessä koetut ja opitut asiat yhdistävät lapsia ja sitä kautta heidän sosiaaliset vuorovaikutussuhteensa vahvistuvat. He kertovat, kuinka sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden vahvistumisesta johtuen ryhmän yhteishenki paranee, jonka seurauksena esimerkiksi kiusaaminen voi vähentyä ryhmässä (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 94).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) ohjeistetaan, että varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin tulee rohkaista ja tukea lasta vuorovaikutussuhteissa sekä auttaa toimimaan tasavertaisena ryhmänsä jäsenenä (OPH, 2022). Parikka-Nihti ja Suomelan (2014) mukaan metsä oppimisympäristönä on kaikille osallisille tasavertainen alue. Metsässä myös aikuiset ovat lasten kanssa tasavertaisessa suhteessa, kun yhdessä tutkitaan ja ihmetellään luonnon ihmeitä (Nikkinen, 2000, s. 36).

6. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa luontoympäristöä hyödyntäen

Tutkielmaa tehdessämme päädyimme tarkastelemaan tuloksia neljän eri teeman kautta, joilla tunne- ja vuorovaikutustaitoja tuetaan luontoympäristöä hyödyntäen: leikki ja vertaissuhteet, luontokokemukset, tunteiden tunnistus ja itsesäätely sekä varhaiskasvatuksen opettajan oma tiedostava toiminta ja sensitiivisyys. Tutkielmamme tulokset osoittavat, kuinka varhaiskasvatuksessa lasten sosioemotionaaliset taidot ovat päivittäin kovalla koetuksella ja siksi on erityisen tärkeää, että lapset saavat harjoitella niitä sekä yhdessä kasvattajien kanssa (Määttä ym., 2017), että vertaissuhteissaan (Gagno & Nagle, 2004). Näin ollen tulosten perusteella voidaan todeta, että kaikki lasten kokemat vuorovaikutussuhteet varhaiskasvatuksessa ovat tärkeässä roolissa kehittämässä hänen itsetuntoansa ja kokonaisvaltaista hyvinvointia (Parrila & Alila, 2011).

Varhaiskasvatuksen vuorovaikutussuhteita käsiteltäessä Gagnon ja Naglen (2004) mukaan erityisesti esiin nousevat lasten keskinäiset suhteet sekä se, kuinka ne ovat tärkeässä asemassa lasten vuorovaikutustaitojen kehittymisessä. Sandberg (2023) puolestaan lisää kuinka vuorovaikutustaitojen kehittymisessä lapset tarvitsevat myös tunteita. Hänen mukaansa tunteet ohjaavat vuorovaikutussuhteiden rakentumista ja niiden ylläpitämistä sekä muiden ihmisten huomioimisessa ja heidän auttamisessaan (Sandberg, 2023). Lisäksi tunteiden itsesäätelyn kehittymisen tutkimusten mukaan (Määttä ym., 2017) voidaan todeta, kuinka lasten tunnesäätelytaitojen omaksuminen tapahtuu arjen todellisissa vuorovaikutustilanteissa.

Varhaiskasvatuksessa tehdyillä vuorovaikutustutkimuksilla on erittäin tärkeä rooli, sillä ne antavat tietoa siitä, minkälaista asiantuntijuutta ja osaamista kasvattajat tarvitsevat tukeakseen lapsia sosioemotionaalisten taitojen kehityksessä (Määttä ym., 2017). Parrila ja Alila (2011) kirjoittavat, kuinka tärkeää on esimerkiksi, että kaikki kasvattajat tiedostavat omat vuorovaikutustaitonsa ja -tapansa toimia varhaiskasvatuksen ryhmässä. Laaksonen (2010) puolestaan lisää, kuinka tutkimuksista voidaan saada paljon tietoa myös siitä, kuinka opetuksen avulla voidaan yrittää tasoittaa lasten välille syntyneitä taitojen ja oppimisen eroja.

Sosioemotionaalisen kehityksen tutkimuksissa on tullut esille myös se, että ympäristöllä ja yhteisöllä on merkitystä lapsen toimintakyvyn ja identiteetin kehitykselle sekä kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille (Määttä ym., 2017). Esimerkiksi Kallialan (2008) mukaan varhaiskasvatuksessa kasvattajat ovat vastuussa ryhmänsä vuorovaikutusilmapiiristä, eli esimerkiksi siitä, onko se ilmapiiriltään kutsuva vai luotaan pois työntävä. Hänen mukaansa ilmapiirin laatu on yleensä

melko helposti havaittavissa siitä, kuinka kasvattajien välisissä vuorovaikutustilanteissa yhteistyö toimii sekä kunnioitetaanko vai sivuutetaanko lapsi ja lapsen tarpeet jatkuvasti (Kalliala, 2008, s.11).

6.1 Leikki ja vertaissuhteet

Luonnossa leikkiessään lapset prosessoivat omaa elämäänsä (Kiewra & Veselack, 2016). Lapsia ja heidän leikkejään tarkkailemalla kasvattajat saavat tärkeää tietoa lapsista, mikä edesauttaa kasvattajaa ymmärtämään paremmin lapsen käytöstä ja hänen tuntemuksiaan (Kiewra & Veselack, 2016). Leikki on tärkeä toiminnan muoto, jossa lapset voivat turvallisesti ja luontevasti harjoitella vuorovaikutustaitojaan (Helenius & Korhonen, 2021).

Lasten leikeissä tapahtuu oppimista myös luovan ajattelun, mielikuvituksen, kielen kehityksen ja oman minäkuvan rakentumisessa (Koivula & Laakso, 2022). Marjamäki ja kollegat (2019) puolestaan lisäävät, kuinka erityisesti mielikuvitusleikkeihin eläytyminen kehittää lasten empatiakykyä (Marjamäki ym., 2019, s. 16). Leikin keinoin voidaan myös opettaa lapsia tarkastelemaan monipuolisesti luontoa (Nikkinen, 2000, s. 11–13). Jacobi-Vessels (2013) kirjoittaa luonnossa leikkimisestä, kuinka se lisää lasten mielikuvitusta ja auttaa heidän sanavarastonsa kehittymisessä. Luonnossa leikkiminen tarjoaa samalla tilanteita, joissa on mahdollista oppia ja kehittää vuorovaikutustaitojaan muiden kanssa yhteisistä asioista neuvottelemalla ja sopimalla leikkien lomassa (Jacobi-Vessels, 2013).

Luontoympäristö tarjoaa Kiewran ja Veselackin (2016) mukaan hyvät puitteet lapsille harjoitella heille tärkeitä tunne- ja vuorovaikutustaitoja ryhmätyö- ja ongelmaratkaisutaitojen parissa. Kuten Kiewran ja Veselackin (2016) tutkimuksesta käy ilmi, kuinka ulkoluokkahuone oppimisympäristönä kannusti lapsia toimimaan ryhmässä. Lisäksi heidän tutkimuksessaan todettiin, kuinka ulkoluokkahuoneessa lapset rakensivat leikit paljon suuremmassa mittakaavassa kuin sisäluokkahuoneessa. He kirjoittivat esimerkiksi siitä, kuinka ulkoluokkahuoneessa lapset rakensivat niin suuren majan, johon he yhdessä mahtuivat sisälle (Kiewra & Veselack, 2016).

Tutkimusten mukaan (Dowdell, Gray & Malone, 2011) luonto oppimisympäristönä tukee lasten oppimista paremmin, kuin tavallinen päiväkodin ulkoalue. On kuitenkin mahdollista muokata päiväkodin ulkoalueita lasten oppimisen tukemiseksi, kuten esimerkiksi Cooperin (2015) pitkäaikaistutkimuksista on tullut ilmi, että luonnon eri elementtien lisäykset päiväkodin pihalle

ovat lisänneet lasten hyvinvointia. Hänen mukaansa niiden on havaittu edistävän ja rikastuttavan pienten lasten kehityksen, terveyden ja hyvinvoinnin kannalta tärkeitä osa-alueita, kuten fyysistä- ja motorista kehitystä sekä parantavan heidän itsesääätely- ja keskittymiskykyänsä (Cooper, 2015).

Tutkimuksen (Kiewran & Veselackin, 2016) mukaan kasvattajat ovat avainasemassa lasten kokemuksellisen oppimisen ja luovan leikin pedagogisessa tukemisessa. Lisäksi Dowdellin ja kollegojen (2011) tutkimuksesta käy ilmi, että luontoympäristön on todettu välillisesti tukevan lasten kehitystä. Heidän mukaansa luontoympäristössä kasvattajat olivat enemmän läsnä kannustuen lapsia sosiaaliseen vuorovaikutukseen sekä leikkiin, kuin tavallisessa ulkoilutilanteessa päiväkodin pihalla (Dowdell ym., 2011).

Varhaiskasvatussuunnitelmassa (2022) todetaan, että leikki saa näkyä ja kuulua (OPH, 2022). Päiväkodin yhteinen toiminta ja erityisesti yhteiset leikit ovat hetkiä, jolloin tapahtuu vertaisoppimista koko ajan (Lehtinen & Koivula, 2022). Gagnonin & Naglen (2004) mukaan vertaissuhteissa toteutettua leikkiä tulisi lisätä, sillä leikin aikana lasten tunteiden säätelytaidot kehittyvät. He lisäävät myös, kuinka varhaiskasvatuksessa leikkivuorovaikutuksella ja lasten itsehillinnän hallinnan välillä oli selvä positiivinen yhteys. Lisäksi he kirjoittavat myös, kuinka tunteiden säätelytaidoilla on todettu olevan yhteyttä lasten tulevaan koulumenestykseen (Gagnon & Nagle, 2004).

Varhaiskasvatuksen opettajan pedagoginen toimintatapa lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemisessa tulisi olla sellainen, jossa hyödynnetään mahdollisimman paljon lasten luontaista tapaa leikin yhteydessä (Gagnon & Nagle, 2004). Kuitenkin on havaittu, kuinka vertaissuhteiden rakentumisen esteenä voivat olla aikuisen määrittelemät toiminnan rakenteet, kuten esimerkiksi mitkä leikkipaikat ovat lasten valittavissa, sekä kuinka monta lasta mihinkin leikkiin mahtuu kerrallaan (Roos, 2015). Lisäksi Kiewra ja Veselack (2016) lisäävät, kuinka aikuinen usein myös rajaa lasten leikkiajan, joka heillä on käytettävissä leikkimiseen, mikä saattaa estää lasten luonnollista tapaa oppia tunne- ja vuorovaikutustaitoja.

6.2 Luontokokemukset

Varhaiskasvatuksessa kasvattajien tulee tarjota luontokokemuksia lapsille, koska sillä on todettu olevan suora positiivinen yhteys lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen sekä oppimiseen

(Jacobi-Vessels, 2013). Tutkimukset (Ernst, Johnson & Burcak, 2018) osoittavat, että esimerkiksi luontoesikoululla saattaa olla positiivisia vaikutuksia lasten sosiaalisiin- ja emotionaalisiin vahvuuksiin sekä itsesäätelyyn ja oma-aloitteelliseen toimimiseen. Kuten vastaavasti myös Johnstone ja kollegoiden (2022) tutkimuksen mukaan luonnossa tapahtuva varhaiskasvatusta assosioi myönteisesti lasten sosiaalisten sekä emotionaalisten taitojen kanssa, lisäten myös lasten itsesäätelytaitoja. Dowdell ja kollegat (2011) kuitenkin lisäävät, että luonto itsessään oppimisympäristönä ei tarjoa välttämättä koko potentiaaliaan, vaan se vaatii kasvattajalta pedagogisesti aktiivista osallistumista sekä luontoelementtien hyödyntämistä. Heidän mukaansa kasvattajan kiinnostus ja kannustava asenne sekä palaute tukevat lasten oppimisprosessia (Dowdell ym., 2011).

Tutkimuksen mukaan (Green, 2016) lasten tunteet eivät vaikuta heidän kokemukseensa luonnosta, vaan luonnossa tapahtuvat kokemukset vaikuttavat heidän tunteisiinsa. Luonto on siis oiva paikka tuntea erilaisia tunteita ja myös käsitellä niitä kasvattajan kanssa sekä kasvattajan rohkaisevassa ja tukevassa läsnäolossa (Green, 2016). Kiewran ja Veselackin (2016) mukaan luonto oppimisympäristönä tarjoaa lapsille mielikuvitusta ja luovuutta tukevan ilmapiirin. Kasvattajan on tärkeää huomioida ulko-opetuksessa toteutettavassa pedagogisessa opetuksessa oppijoiden erilaisuudet sekä ulkona toteutuvien opeteltavien asioiden monipuolisuus (Reed & Smith, 2021).

Luontosuhdetta rakennettaessa aikuisen tehtävänä on mahdollistaa lapselle mukavat luontokokemukset ja kertoa kuinka tärkeää luonnosta on huolehtia (Willamon, 2005). Lapsen oppiessa jo pienestä pitäen rakastamaan ja arvostamaan luontoa, hän tuskin aikuisena tuhoaa sitä (Willamon, 2005). Nikkinen (2000) kirjoittaa kuinka metsämörrikoulun toimintaan osallistuttuaan lapset oppivat jo pienestä pitäen luontoa arvostavan asenteen ja heidän luontosuhteensa kehittyä (Nikkinen, 2000, s. 28). Aikuisen tehtävänä on auttaa lasta muodostamaan oman luontosuhteensa (Willamo, 2005). Myös Green (2016) painottaa sitä, kuinka luonnossa heräävien tunteiden avaaminen on tärkeää, sillä parhaimmillaan se myös vahvistaa lapsien ympäristöidentiteettiä, kun lapsi pystyy luottamaan luontoon ja toimimaan siellä omalla mukavuusalueellaan. Kun autonomisuus ja itseluottamus luonnossa lisääntyy, vahvistaa se henkilökohtaisia arvoja ja yhteyttä luontoon, joka myöhemmin määrittää käyttäytymistä ja toimintaa luonnossa (Green, 2016).

Luontoympäristön terveys- ja hyvinvointivaikutuksien tutkimuksista käy ilmi, että luonnolla on vaikutusta niin lyhyt- kuin pitkäkestoisesti ihmisten hyvinvointiin (Salonen, 2020). Tyrväinen

ja kollegat (2007) kirjoittavat, kuinka ihmiset kokivat enemmän positiivisia kuin negatiivisia tunteita jo pelkällä oleskelullaan luonnossa. Positiivisten tunteiden kokemisen lisäksi Sievinen ja Neuvonen (2011) raportoivat tutkimuksessaan, että luonnossa oleskelu parantaa myös keskittymiskykyä, tarkkaavaisuutta sekä vaikuttaa yleisesti kohottaen mielialaa. Lisäksi Roslundin ja kumppanien (2020) mukaan luonnon terveellisiä vaikutuksia on tutkitusti löydetty myös metsien monimuotoisten mikrobien joukosta. Päiväkoti-ikäisten lasten temmeltäessä metsässä he altistuvat hyville bakteereille, jotka vahvistavat heidän vastustuskykyään sekä immuunipuolustusjärjestelmäänsä tauteja ja allergioita vastaan (Roslund ym., 2020).

6.3 Tunteiden tunnistus ja itsesäätely

Ulkoilmapedagogiikka tarjoaa hyvät puitteet niin ympäristötunteiden kuin yleisten tunteiden käsittelyyn (Carter, 2016). Carterin (2016) mukaan niitä ei periaatteessa ole joka kerta edes tarpeellista eritellä toisistaan, sillä hänen mukaansa monenlainen tunnekasvatus on aina tarpeellista. Tunteita tarkastellessa on tullut Sinkkosen ja Tähtisen (2009) mukaan ilmi, että tunteiden tunnistamisen taito lisää elämisen laatua. Heidän mukaansa tunteiden tunnistaminen pienentää tunteiden voimaa ja helpottaa ymmärtämään tuntemaansa tunnetta (Sinkkonen & Tähtinen, 2009, s. 10). Sandberg (2023) kirjoittaa vastaavasti, kuinka lapselle omien ja muiden tunteiden tiedostaminen ja nimeäminen lisäävät itsensä hallitsemisen ja ymmärtämisen keinoja. Hänen mukaansa lapsen tiedostaessa omat tunteensa ja niiden hallintakeinot, hänen sosiaaliset taitonsa lisääntyvät ja hän on suosittu leikkikaveri vertaissuhteissa (Sandberg, 2023).

Lapset tarvitsevat tunteiden säätelyyn aikuisen tukea. Martikainen ja Oikarinen (2021) pitävät tärkeänä, että kasvattajan ei tulisi kasvatustilanteissa olla kontrolloija tai määrittelijä, vaan ennemminkin toimia kuuntelijana ja antaa apua tunteiden itsesäätelyyn olemalla lapsen tukena. Kurjen (2017) tutkimuksessa opettajat tukivat pedagogisesti lapsia haastavissa vuorovaikutustilanteissa sekä niiden tulkinnassa. He tarjosivat lapsille erilaisia strategioita, kuinka hallita itselle haastavia tilanteita. Hänen tutkimuksessansa nousi esiin, kuinka fyysiset strategiakeinot olivat tehokkaampia, kuin sanalliset strategiakeinoilla annettu tuki (Kurki, 2017).

Luonto oppimisympäristönä mahdollistaa tunteiden itsesäätelytaitojen kehittymisen (Ernst ym., 2018). Luonnossa toimiessaan lapset pysyvät paremmin haastavissa tilanteissa, eivätkä välttele niitä, kun taustalla ovat heidän omat tavoitteensa eivätkä kasvattajan asettamat (Ernst ym., 2018). Kasvattajan on mahdollista suunnitella etukäteen tietynlaisten tunteiden käsittelyä,

mutta yhtä aikaa kuitenkin on tärkeää myös huomioida sillä hetkellä oppijoista nousevat tunne-tilat ja ajatukset (Reed & Smith, 2021).

Interventio tutkimuksessa (Hautakangas ym., 2021) hyödynnettiin Ben Furmanin luomaa muksuoppia lasten itsesäätyntaitojen kehittymisen tukena. Muksuoppi sisältää taitokeskustelua, luovia välineitä kuten lasten mielenkiintojen kohteiden hyödyntämistä motivaattorina harjoiteltavaan asiaan. Lisäksi käytettiin narratiivisia välineitä kuten kartan piirtämistä lapselle, jota hyödynnettiin itsesäätyntaitojen harjoittelussa aikuisen tukemana. Itsesäätyntaitojen kehittymisen taustatekijänä pidettiin vuorovaikutteisuutta sekä kasvattajien kekseliäitä pedagogisia keinoja, joita he sovelsivat muksuopin välineistä (Hautakangas ym., 2021).

Muksuopin hyödyntämisessä tärkeää on sensitiivinen lapsen kohtaaminen ja kuunteleminen, oikea-aikainen tuen tarjoaminen sekä sen antaminen, mutta myös autonomiaan rohkaiseminen tarjoamalla tukea tilanteen vaativuuden mukaan eikä yhtään liikaa (Hautakangas ym., 2021). Hautakankaan ja kollegoiden (2021) mukaan ammattilaiskasvattajien kuvauksien mukaan muksuoppia pidettiin toimivana välineenä lasten itsesäätyntaitojen tukemisessa. Siinä korostui pedagoginen vapaus hyödyntää materiaalia, joka vaatii kasvattajalta tilannettaajuutta, osaamista ja myös toiminnan suunnittelua (Hautakangas ym., 2021).

Kurjen (2017) tutkimuksessa havaittiin, että opettajat toteuttivat yhteissäätyntaitojen strategiaa, jossa he pyrkivät vaikuttamaan lasten tapaan toimia erilaisten ohjeiden avulla sekä fyysisesti ohjaamalla. Hänen mukaansa yhdistämällä strategioita, kuten tukemalla lasten sanallista tulkintaa tilanteista, muokkaamalla konkreettisesti lapsen toimintatapaa tilanteissa sekä tarjoamalla erilaisia strategioita haastavassa hetkessä auttoivat selviytymään tilanteista (Kurki, 2017). Tärkeänä pidettiin säätyntaitojen tukitoimien oikeaa ajoitusta sekä asianmukaisuutta, jotta tilanteen hallinta onnistui optimaalisesti (Kurki, 2017). Sandberg (2023) puolestaan lisää, kuinka menestyksellisen tunteiden itsesäätyntaitojen ansiosta lapsi pystyy tunnekokemuksiensa kanssa myönteiseen vuorovaikutukseen ryhmässä (Sandberg, 2023). Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteiden (2022) mukaan myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät myös oppimista (OPH, 2022). Sandberg (2023) tarkentaa vielä, kuinka tunteiden itsesäätyntaitojen avulla on myös positiivisia vaikutuksia lapsen keskittymis- ja ongelmanratkaisutaitoon sekä oppimiseen ja muistiin (Sandberg, 2023).

Kurjen (2017) tutkimuksen mukaan päiväkotikontekstissa lasten säätyntaitojen toiminta on myös hyvin keskittynyt ympäristön vaikutukseen. Kurjen (2017) tutkimuksessa säätyntaitojen strategioiden yhdistäminen osoittautui hyväksi tavaksi, mutta opettajien tulisi enemmän kiinnittää huomiota

lasten tunteiden tuomiseen tietoisuuteen. Tutkimuksen mukaan tunnetaitojen opettaminen myös kuvailemalla kuvitteellisia arjen tilanteita ja niistä keskustelemalla on toimiva tapa opettaa lapsille tunnetaitoja. Kuitenkin Kurjen (2017) mukaan tärkeämpää olisi käydä konkreettisesti arjen sosioemotionaaliset tilanteet läpi, jossa opettaja on läsnä opettamassa ja kanssasäätelemässä tunteita. Hänen mukaansa pienimpien lasten on helpompi samaistua ja oppia konkreettisista hetkistä kuin opetustuokioista, vaikkakin tunteista puhuminen etukäteen onkin hyvin tärkeää (Kurki, 2017).

Varhaiskasvatuksessa Kurjen (2017) mukaan opettajien tulee tiedostaa tunteiden itsesääteilytaitojen merkitys toiminnassa sekä ymmärtää heidän oma osuutensa lasten tunteiden kanssasääteilyjänä. Hänen mukaansa opettajien tulee arvioida jokaisen lapsen tunteiden itsesääteilytaitojen taitotasoa niiden hallintatilanteissa ja muuttaa tarvittaessa omaa yhteissääteilytoimintaansa sen mukaan. Hän korostaa, kuinka lasten tulee voida oppia ja harjoitella sekä saada tukea turvallisuudessa ympäristössä tunteiden ja käyttäytymisen säätelyyn, jotta saavutetaan koulutuksen säätämät sosiaaliset ja akateemiset tavoitteet (Kurki, 2017). Reedin ja Smithin (2021) mukaan kasvattajan ei pidä siis pitää itsestään selvyytenä, että ulkona opiskelu saisi aina aikaan samanlaisia tunteita jokaisessa oppijassa tai joka kerta edes samassakaan oppijassa. He painottavat, että merkittäviä pedagogisia taitoja ulko-opetuksen toteutuksessa ovat joustavuus ja avoimuus sekä ympäristökasvatuksen ja tunnekasvatuksen yhdistäminen (Reed & Smith, 2021).

6.4 Varhaiskasvatuksen opettajan oma tiedostava toiminta ja sensitiivisyys

Varhaiskasvatuksen opettajan pedagoginen toiminta tukea lapsia tunne- ja vuorovaikutustaidoissa tutkimusten perusteella perustuu hyvin pitkälle siihen, kuinka kasvattajat itse tiedostavat omat vuorovaikutustaitonsa ja -tapansa toimia lapsiryhmässä (Parrila & Alila, 2011). Koiviston (2007) tutkimus tarkentaa, kuinka kasvatushenkilöstön oman toiminnan tietoinen tarkkailu herkkäsi heitä huomaamaan varhaiskasvatuksen arjessa muun muassa sanattoman ja sanallisen vuorovaikutuksen mahdollisuudet. Tutkimusten mukaan (Parrila & Alila, 2011) vuorovaikutustaitojen kehittämisessä tärkeänä lähtökohtana on kasvattajan oman pedagogisen toiminnan tiedostaminen. Greenin (2016) tutkimuksen mukaan luonnossa syntyvissä lasten meilikuvitusleikeissä varhaiskasvattaja voi pedagogisesti tukea lasten mielikuvitusta ja yksilöllisyyttä eläytymällä mukana leikkiin, jolloin kehitetään luonnollisesti vuorovaikutusta ja koetaan tunteita.

Kasvattajan oman tiedostavan toimintatavan lisäksi on paljon muitakin tärkeitä elementtejä, joilla voidaan tukea varhaiskasvatuksessa lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Esimerkiksi

Lundan (2011) kirjoittaa tutkimuksessaan, kuinka vuorovaikutuksen onnistumiseksi erittäin tärkeää on kasvattajan sensitiivisyys ristiriitatilanteissa, jolloin kasvattajien on helpompi huomata lapsen tarpeet. Kuten Parrila ja Alila (2011) lisäävät, kuinka varhaiskasvatuksessa tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelussa kasvattajan sensitiivisellä ja lasta kunnioittavalla käyttäytymisellä vuorovaikutustilanteissa on merkittävä vaikutus myös lapsen minäkuvan vahvistamisessa (Parrila & Alila, 2011).

Päiväkodissa aikuisen on toimittava aina lapsen eduksi ja oltava lasta varten (Holkeri-Rinkinen, 2011). Koivisto (2007) puolestaan lisää kuinka kasvattajat hyödynsivät arjen arvokkaat vuorovaikutustilanteet olemalla aidosti läsnä lasten ajatuksille ja tunteille. Kasvattajien aito läsnäolo ja sensitiivisyys kuuluvat olennaisena osana varhaiskasvatuksen arkeen. Varhaiskasvatuksen arjessa varhaiskasvatuksen opettaja toteuttaa kokoaikaista sensitiivistä tarkkailua ryhmänsä sisäisistä vuorovaikutuksellisista toiminnoista (Lundan, 2011). Greenin (2016) tutkimuksen mukaan myös opettajan huomioidessa negatiivisesti lapsen tunteisiin vaikuttavat tilanteet ja tuemalla lasta oikea aikaisesti pelon voittamiseksi, se voi auttaa, ettei lapselle jää ikävä mielikuva päällimmäiseksi luontokokemuksesta.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaan kasvatushenkilöstön tärkeänä tavoitteena on rakentaa lapsen luottamuksellinen suhde ja tukea lasta hänen yksilöllisessä kehityksessään (OPH, 2022). Kuten Parrila ja Alila (2011) kirjoittavat kuinka kasvattaja toimii tärkeänä roolimallina lapsille erilaisissa vuorovaikutustilanteissa varhaiskasvatuksessa omalla toiminnallaan. Heidän mukaansa kasvattajan kaikkia kunnioittava ja sensitiivinen vuorovaikutustapa toimia, ohjaa ja tukee lapsia käyttäytymään lasten välisissä vuorovaikutustilanteissa myös sensitiivisesti ja kunnioittavasti (Parrila & Alila, 2011).

Varhaiskasvatuksen vuorovaikutustilanteista Lundanin (2011) tutkimuksessa nousi esiin tärkeä huomio, kuinka kasvattajalta vaaditaan paljon luovuutta ja kykyä soveltaa erilaisia keinoja alati muuttuvissa tilanteissa. Hänen mukaansa haasteellisissa kasvatustilanteissa dialoginen kasvatussuhde vaatii kasvattajalta herkkyyttä ja hyvää tilannetajua (Lundan, 2011). Erityisesti Holkeri-Rinkisen (2011) mukaan lapsen tunteita ei saa koskaan vähätellä vaan pikemminkin korostaa, että kaikki tunteet ovat sallittuja ja jokainen tuntee tunteet eri tavoin. Hänen mukaansa aikuisen myötäeläminen lapsen tuntemissa tunteissa johtaa siihen, että lapsen on helppo lähestyä sensitiivisesti ja empaattisesti käyttäytyvää aikuista (Holkeri-Rinkinen, 2011).

Vuorovaikutustilanteita varhaiskasvatuksessa tulee Holkeri-Rinkisen (2011) mukaan eteen päiväkotipäivän aikana paljon, jolloin lapset tarvitsevat aikuisen apua ja läsnäoloa monenlaisissa

asioissa. Esimerkiksi hän kirjoittaa kuinka lapsi voi tarvita tietoa jostakin tietyistä asiasta, tarvitsee kasvattajan luvan johonkin toimintaansa tai ehkäpä hänellä on vain tärkeää kerrottavaa aikuiselle jostakin hänelle merkityksellisestä asiasta. Hänen mukaansa on erittäin tärkeää aina kuunnella lasta, jotta lapsi saa tärkeän osallisuuden kokemuksen, joka puolestaan kasvattaa lapsen tasapainoista kehitystä (Holkeri-Rinkinen, 2011). Koiviston (2007) mukaan kasvattajan kannattaa hyödyntää arjen vuorovaikutustilanteet olemalla niissä aidosti läsnä. Kasvattajan aito läsnäolo vuorovaikutustilanteissa tukee pedagogisesti lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä tunne- ja vuorovaikutustaitoja (Parrila & Alila, 2011). Greenin (2016) tutkimus osoitti, kuinka lapsen itsetunto vahvistui, kun luontoympäristössä toimiessa opettaja oli läsnä, rohkaisti ja kävi keskustelua lapsen kanssa. Tällöin lapsi oppi jakamaan myös negatiivisista tuntemuksistaan muille ja oppi strategioita, joilla voittaa negatiivisia kokemuksia sekä rohkaistui toimimaan luonnossa (Green, 2016).

Varhaiskasvatuksessa päivät ovat usein vauhdikkaita ja työntäyteisiä. Lundanin (2011) tutkimuksessa nostettiin esille ajankulku ja sen tuomat haasteet. Hän kirjoittaa, kuinka päiväkodin arki on hektistä, jonka vuoksi ongelmatilanteet tulevat eteen hyvinkin nopeasti. Hänen mukaansa niihin ei aina ehditä heti reagoimaan, joka tekeekin niistä helposti haastavia (Lundan, 2011). Samalla tavalla Parrilan ja Alilan (2011) tutkimuksessa nousevat esiin myös samat haasteet siitä, kuinka varhaiskasvatuksen työntäyteinen arki suurentaa konfliktien määrää sekä negatiivisen vuorovaikutustilanteiden syntymistä, jolloin se myös heidän mukaansa vaikeuttaa tilanteiden sensitiivistä käsittelyä (Parrila & Alila, 2011). Kuitenkin sensitiivisyys ja aito kohtaaminen ovat lapsen kuulluksi ja nähdyksi tulemisen kokemuksen kannalta erittäin tärkeitä (Marjamäki, ym., 2019, s. 30). Luontoympäristössä tulee tilanteita, joissa toimiessaan varhaiskasvattajan täytyy muistaa pyrkiä aitoon kohtaamiseen ja kuuntelemiseen lapsen autonomian kokemusten takaamiseksi (Green, 2016).

Haasteellisissa kasvatustilanteissa kasvattajan on tärkeää tiedostaa ja muistaa, että lapsi ei koskaan käyttäydy haastavasti ilman syytä, sillä Sinkkosen ja Tähtisen (2009) mukaan lapsi ilmaisee käytöksellään miltä hänestä oikeasti tuntuu (Sinkkonen & Tähtinen, 2009, s. 25). Lundanin (2011) mukaan haasteellinen kasvatustilanne syntyy lapsen riittämättömien vuorovaikutustaitojen seurauksena, joita on kuitenkin mahdollista harjoitella yhdessä. Kurjen (2017) mukaan lapset tarvitsevat kasvattajan pedagogista tukea juuri omien tunteidensa sekä tavoitteidensa pohtimiseen, jotta he osaisivat ottaa huomioon myös muiden näkökulmat. Näin opitaan myös toimimaan oikeiden tapojen mukaisesti ja saavutetaan asetetut tavoitteet (Kurki, 2017). Lundan

(2011) lisää myös, kuinka ristiriitatilanteen läpikäyminen yhdessä vaatii kahdenkeskisen neuvotteluprosessin, joka tarvitsee aikaa ja rauhaa. Sensitiivisyys ja empaattinen asenne auttavat aikuista myös huomaamaan positiivisia asioita lapsesta haastavassa kasvatustilanteessa, joka puolestaan auttaa aikuista suhtautumaan positiivisemmin tilanteessa (Marjamäki, ym., 2019, s. 30). Parrilan ja Alilan (2011) mukaan kasvattajan on myös hyvä tietoisesti pohtia, kohtaako hän kasvattajana jokaisen lapsen yksilönä.

7. Pohdinta

Tutkielmamme tavoitteena oli kuvailevan narratiivisen kirjallisuuskatsauksen keinoin tarkastella, kuinka varhaiskasvatuksen opettaja voi pedagogisesti tukea lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi tarkastelimme myös vaikuttaako luonto oppimisympäristönä lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitykseen.

Dowdell ja kollegat (2011) kirjoittavat, että kasvattajien tulisi arvostaa enemmän luonnon tuomia etuja, joita voitaisiin hyödyntää lasten vuorovaikutuksen ja tunteiden säätelyn opetteluun. He sanovat, että tällöin päästäisiin myös eroon suorasta opettamisesta, kun opetus tapahtuisi vuorovaikutteisesti ja spontaanisti luontoa yhdessä ihmetellen (Dowdell ym., 2011). Varhaiskasvatuksessa kaikki toiminta kietoutuu ihmisten välisiin vuorovaikutustilanteisiin (Kalliala, 2008, s. 11). Tämän vuoksi hyvien tunne- ja vuorovaikutustaitojen hallinta on erittäin tärkeää varhaiskasvatuksen arjessa niin lapsilla kuin aikuisillakin. Parrilan ja Alilan (2011) mukaan on tutkitusti todettu, kuinka tunne- ja vuorovaikutustaidoilla on yhteys lasten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja itsetunnon kehitykseen. Lisäksi Sandberg (2023) kirjoittaa kuinka hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot tukevat myös lasten ystävyysuhteita. Luonto oppimisympäristönä tarjoaa virikkeitä, joilla lapset pääsevät eläytymään mielikuvitusmaailmaan ja leikin lomassa kohtaamaan erilaisia tilanteita, joissa harjoitella ongelmanratkaisua ja vuorovaikutusta (Kiewra & Veselack, 2016).

7.1 Johtopäätökset

Analysoidessamme tutkielmaa varten keräämäämme aineistoa liittyen tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemiseen luontoympäristöä hyödyntäen, tunnistimme neljä teemaa, joihin tutkielmamme tulokset keskittyvät. Neljä pääteemaa ovat leikki ja vertaissuhteet, luontokokemukset, tunteiden tunnistus ja itsesäätely sekä varhaiskasvatuksen opettajan oma tiedostava toiminta ja sensitiivisyys. Tutkielmamme tulokset osoittavat, että varhaiskasvatuksessa lasten on erityisen tärkeää saada harjoitella tunne- ja vuorovaikutustaitoja yhdessä aikuisen kanssa (Määttä ym., 2017). Näin ollen varhaiskasvatuksessa kasvattaja toimii tärkeänä roolimallina lapsille kaikissa vuorovaikutustilanteissa (Parrila & Alila, 2011). Tämän vuoksi kasvattajan on tärkeää tiedostaa omat vuorovaikutustaitonsa ja –tapansa toimia lapsiryhmässä (Parrila & Alila, 2011). Tutkimuksen mukaan kasvattajien omien vuorovaikutustaitojen kehittämisessä tärkeänä lähtökohdiana on oman toiminnan tiedostaminen (Parrila & Alila, 2011).

Varhaiskasvatuksen vuorovaikutustutkimukset ovat tuoneet esiin varhaiskasvatuksen arjen riskitekijöitä kuten kiusaamista ja syrjäytymistä, mutta joihin kasvattajien on mahdollista puuttua (Laaksonen, 2010). Esimerkiksi Määtän ja kollegoiden (2017) tutkimustulokset osoittavat, että tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu yhdessä kasvattajan kanssa voi ennaltaehkäistä lasten syrjäytymistä sekä lasten keskuudessa esiintyvää kiusaamista. Lisäksi kasvattajan sensitiivisellä ja lasta kunnioittavalla käytöksellä on positiivisia vaikutuksia lapsen minäkuvan kehittymiseen (Parrila & Alila, 2011).

Varhaiskasvatuksen arki on hyvin vauhdikasta ja täynnä äkillisesti muuttuvia tilanteita, jolloin se myös luonnollisesti lisää konflikteja sekä negatiivisia vuorovaikutustilanteita (Parrila & Alila, 2011). Tämä herättää pohtimaan millaiset ovat kasvattajien mahdollisuudet oikeasti pysähtyä sensitiiviseen kohtaamiseen vuorovaikutustilanteissa varhaiskasvatuksen hektisessä arjessa, kun sensitiivisyys haastavissa vuorovaikutustilanteissa olisi Lundanin (2011) tutkimuksen mukaan kuitenkin äärimmäisen tärkeää onnistuneen vuorovaikutustilanteen kannalta. Kasvattajalta vaaditaan luovuutta selvittääkseen haastavissa vuorovaikutustilanteissa ja sensitiivisyyttä huomatakseen jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet (Lundan, 2011).

Tutkielmastamme käy myös ilmi, kuinka tunteiden tunnistus ja niiden säätelytaidot vaikuttivat merkittävästi lapsen vuorovaikutussuhteisiin. Kasvattajan on tärkeää tunteiden käsittelyn lisäksi ottaa huomioon myös lapsista nousevat eri tunnetilat ja ajatukset (Reed & Smith, 2021). Sandbergin (2023) mukaan vuorovaikutustilanteissa lasten tunteet eivät purkaudu niin voimakkaasti, kun lapsi kykenee myös ymmärtämään ne ja itse hallitsemaan niitä. Tunteiden tunnistamisen ja itsesäätelytaitojen seurauksena lasten positiivinen kokemus tunteidensa itsehallitsemisesta lisääntyy ja se tukee itsetuntoa (Sandberg, 2023).

Kokemuksiemme mukaan varhaiskasvatuksen yksiköissä on hyvin paljon eroja siinä, kuinka paljon lasten tunnekasvatukseen kiinnitetään huomiota. Tämä todennäköisesti näkyi myös Kurjen (2017) tutkimuksen tuloksissa, jotka osoittivat, että varhaiskasvatuksen opettajien tulisi kiinnittää vielä enemmän tietoisesti huomiota lasten tunteiden esiin tuomiseen ja niiden käsittelyyn. Luonnossa tunteita kokiessa ja niitä yhdessä varhaiskasvattajan kanssa käsitellessä lapset myös pääsevät luomaan omaa luontosuhdettaan, joka vaikuttaa myöhemmin heidän toimintaansa siellä (Green, 2016).

Tulokset osoittivat, että lasten itsesäätelytaidot kehittyvät vuorovaikutuksessa kasvattajien kanssa (Hautakangas ym., 2021). Kasvattajien olisi tärkeää tiedostaa tunteiden itsesäätelytaido-

jen merkitys kaikessa varhaiskasvatuksen toiminnassa sekä ymmärtää oma roolinsa lasten tunteiden kanssasäätelijänä (Kurki, 2017). Tuloksissa tärkeäksi asiaksi nousi myös tunteiden kanssasäätelyn oikea ajoitus, jolloin lapsi saa tarvitsemansa tuen juuri siinä hetkessä, kun hän sitä tarvitsee (Kurki, 2017). Kurjen (2017) tutkimustulosten mukaan tunteiden yhteissäätelyssä parhaimpiin tuloksiin päästiin yhdistämällä sanalliset ohjeet sekä fyysinen ohjaus.

Huomionarvoista lasten vuorovaikutustutkimuksen tuloksia tarkastellessa oli myös, kuinka tarpeellisia vuorovaikutustaidot ovat lasten vertaissuhteiden kehittymisessä ja kuinka kasvattajien on mahdollista vahvistaa niitä (Gagnon & Nagle 2004; Laaksonen, 2010). Tutkimuksista kävi kuitenkin ilmi, kuinka kasvattajat voivat huomaamattaan omalla toiminnallaan rajoittaa lasten vertaissuhteiden syntymistä kuten esimerkiksi määrittelemällä, kuinka monta lasta leikkiin mahtuu (Roos, 2015). Tämä herätti ajatuksia, sillä kokemuksiemme mukaan varhaiskasvatuksen arjessa hyvin usein kasvattaja toimii leikkien järjestelijänä. Kuitenkin tulosten mukaan lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemiseksi varhaiskasvatuksen opettajan kannattaisi hyödyntää mahdollisimman paljon lasten luontaista tapaa leikkiä keskenään (Gagnon & Nagle, 2004).

Tulokset osoittivat, kuinka leikki on lapsille luonteva tapa opetella tunne- ja vuorovaikutustaitoja (Helenius & Korhonen, 2021) sekä sen, kuinka leikeissä tapahtuu huomaamatta lapsen kehityksen kannalta tärkeää vertaisoppimista (Lehtinen & Koivula, 2022). Gagnonin ja Naglen (2004) tutkimuksen mukaan vertaissuhteissa tapahtuvaa leikkiä tulisi lisätä, sillä sen on todettu kehittävän lasten tunteiden itsesäätelytaitoja. Dowdellin, Grayn ja Malonen (2011) tutkimus puolestaan nosti esiin, kuinka luonnolla ympäristönä oli kannustava vaikutus lasten leikkeihin. Tulosten mukaan luontoympäristö myös tuki lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja muun muassa ryhmätyö- ja ongelmanratkaisutehtävien parissa (Kiewra & Veselack, 2016).

Tutkielmassamme tutkimme myös luontoa oppimisympäristönä ja tukeeko se lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimista. Tutkimusten tulokset osoittivat, kuinka luontokokemuksilla on todettu olevan positiivinen vaikutus lasten kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja oppimiseen, jonka vuoksi varhaiskasvatuksen kasvattajien olisi suotavaa mahdollistaa ne kaikille lapsille (Jacobi-Vessels, 2013). Dowdell, Gray & Malone (2011) tutkimus osoitti myös luontoympäristön tukevan lasten oppimista paremmin kuin tavallisen päiväkodin piha-alueen. Cooperin (2015) tutkimuksen tulokset puhuivat puolestaan, kuinka päiväkodin pihaa muokkaamalla luonnonmukaisemmaksi voisi myös saavuttaa positiivisia vaikutuksia, jotka voisivat parantaa lasten itsesäätelytaitoja sekä myös keskittymiskykyä.

Erityisesti huomioitavaa tuloksissa oli myös se, kuinka tärkeää kasvattajan oma asenne oli luontoa kohtaan sekä luonnon aktiivinen hyödyntäminen lasten oppimisprosesseissa (Dowdell, Gray & Malone, 2011). Nikkinen (2000) lisää kuinka kasvattajan omat luontokokemukset ja luontoon suhtautuminen vaikuttavat myös paljon lasten innostukseen lähteä mukaan luonnossa tapahtuvaan toimintaan (Nikkinen, 2000, s.57). Ulkona toteutettavan opetuksen onnistumisen kannalta olennaisen tärkeää on kasvattajan oma positiivinen suhtautuminen luontoon sekä rento asennoituminen asioihin (Palander, 2023). Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksen luontoretkillä voi pienimmillään tarkoittaa esimerkiksi kasvattajan sanallisia huomioita lasten ja koko ryhmän käyttäytymisestä sekä pieniä positiivisia huomioita luonnosta (Palander, 2023).

Varhaiskasvatuksessa lasten kanssa toteutetuista luontoretkeistä kokemuksemme kasvattajan näkökulmasta katsottuna ovat hyvin myönteisiä. Luontoympäristössä lapset leikkivät paljon yhdessä ja käyttäytyivät seesteisemmin kuin päiväkodin pihalla. Turhat riidat puuttuvat ja yhteistyö sujuu saumattomammin esimerkiksi yhteistä majaa rakennellen. Vilkkaasti käyttäytyvä lapsi voi myös jaksaa paremmin keskittyä ryhmän yhteiseen tekemiseen, saaden tällöin kokea minäpystyvyyden ja itsetunnon kehityksen kannalta tärkeitä osallisuuteen ja ryhmään kuulumisen tunteita. Uusi-Kakkuri (2021) kirjoittaa kirjassaan juuri samanlaisista kokemuksista varhaiskasvatuksen metsäretkiltä kuin olemme itsekin kokeneet. Lasten ryhmäytymisestä, me-hengestä sekä kuinka kaikki lapset pääsevät mukaan leikkiin. Metsä on erinomainen oppimisympäristö, tarjoten jokaiselle jotakin. Vauhdikkaille tapoja rauhoittumiseen ja aroille tapoja rohkaistua (Uusi-Kakkuri, 2021, s.122).

Tutkielmamme tuloksien yhteenvedona toteamme varhaiskasvatuksen opettajan toteuttaman lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemisen yksi tärkeimmistä asioista olevan hänen omat tunne- ja vuorovaikutustaitonsa ja niiden hallinta. Varhaiskasvatuksen opettajan käyttäytyminen vuorovaikutustilanteissa on se malli, mistä lapset hyvin pitkälle oppivat tunne- ja vuorovaikutustaitonsa. Tutkielmastamme käy ilmi tärkeänä myös varhaiskasvatuksen opettajan sensitiivisyyden, aidon läsnäolon ja tunteiden kanssasäätelyn merkitys lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymiselle. Sillä tulosten perusteella lasten tunne- ja vuorovaikutustaidot kehittivät parhaiten varhaiskasvatuksen tavallisissa arjen tilanteissa kasvattajan avustuksella.

Tärkeänä tutkielman tuloksista nousee myös kasvattajan tuki lapselle erityisesti haastavissa vuorovaikutustilanteissa sekä lapsen kanssa yhdessä tunteiden tunnistus ja niiden kanssasäätely. Kokemuksiemme mukaan varhaiskasvatuksessa kasvattajat liian usein pelkäävät lasten

vahvoja tunteenpurkauksia ja ikään kuin ohittavat ne käsittelemättä niitä lasten kanssa laisinkaan. Mielestämme varhaiskasvatuksessa pitäisi enemmän painottaa tunnekasvatusta ja sen tärkeyttä lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille.

Tutkielmastamme käy ilmi, kuinka luonnossa oleskelu jo itsessään vaikuttaa positiivisesti lasten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, tarjoten lisäksi myös mahdollisuuksia monipuoliseen pedagogiseen toimintaan lasten liikkumisen, kokemisen, tutkimisen ja oppimisen kautta huomioiden laaja-alaisesti varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) mainittuja oppimisen alueita. Kasvattajan tehtävänä on mahdollistaa lasten luontokokemukset käyttämällä luontoa oppimisympäristönä mahdollisimman säännöllisesti ja monipuolisesti, tällöin voidaan myös tasata sosioekonomisista taustoista johtuvia eroja lasten mahdollisuuksiin liikkua luonnossa. Kasvattajan omalla luontosuhteella ja asenteella oli myös tulosten perusteella merkittävä vaikutus lasten luontosuhteen rakentumiseen.

Tutkielmamme mukaan luonto oppimisympäristönä oikein hyödynnettynä tuki esimerkiksi lasten vertaisleikkiä, joka on varhaiskasvatuksen arjessa hyvin luonnollinen tapa tukea lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua ja oppimista sekä yhteistyötä ja ongelmanratkaisukykyä. Lisäksi luonto oppimisympäristönä tarjosi luonnollisia spontaaneja oppimistilanteita yleiseen oppimiseen mutta myös tunne- ja vuorovaikutustaitojenharjoitteluun. Kasvattajan sensitiivisyys ja aito läsnäolo toiminnassa mahdollisti spontaanien oppimistilanteiden optimaalisen hyödyntämisen. Luonto itsessään ei kuitenkaan anna täyttä potentiaaliaan, vaan sen hyödyntäminen vaatii kasvattajalta ammattitaitoa ja tietopohjaa aiheesta.

7.2 Tutkimusprosessin ja toteutuksen reflektointi

Tutkielmamme aihe luonto oppimisympäristönä tukemassa tunne- ja vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa valikoitui aiheeksemme median uutisoinnin sekä myös molempien kiinnostuksesta ihmisten toimintaan vuorovaikutussuhteissa sekä luontoon oppimisympäristönä. Tutkielmamme aloitimme pohtimalla valitsemamme aiheen mahdollisia tutkimuskysymyksiä sekä tutustumalla aiheeseemme kirjallisuuden, uutisten, vertaisarvioitujen artikkelien ja tutkimusaineistojen avulla. Yhdessä pohdimme erilaisia näkökulmia aiheeseemme, miten rajaamme tutkielmaamme sekä mitkä asiat ovat mielestämme kaikkein tärkeimpiä tutkielmassamme sen onnistumisen kannalta. Koko tutkielma- ja kirjoittamisprosessin ajan pidimme tärkeänä pitää yllä keskustelevaa ja toisen osapuolen mielipiteet huomioon ottavaa työskentelytapaa.

Valtaosan tutkielmamme kirjoitustyöstä kirjoitimme kumpikin omassa rauhassa omien aikataulujemme mukaan, joka toimi mielestämme hyvin, mahdollistaen molempien omien aikataulujen yhteensovittamisen. Olisi ollut melko haasteellista saada järjestettyä säännöllisesti yhteistä kirjoitusaikaa lukujärjestyksiemme erilaisuudesta johtuen sekä molempien oman henkilökohdaisen elämän menot huomioiden. Kuitenkin säännölliset tapaamiset yhteisen keskustelun ja tutkielmamme edistymisen kannalta olivat mielestämme tärkeitä. Huomasimme, että näissä tapaamisissa keskityimme enemmän keskusteluun tutkielmastamme, tutkielmaprosessin tuomiin haasteisiin ja myös onnistumisiin kuin itse kirjoitustyöhön. Emme antaneet sen kumminkaan häiritä liikaa tapaamisissamme, sillä mielestämme saimme keskusteluistamme paljon uusia oivalluksia, apua toisiltamme sekä suuntaa taas jatkaa tutkielmaamme eteenpäin.

Tutkielmaprosessimme käynnistyi etsimällä monipuolisesti tietoa valitsemastamme aiheesta. Lähtökohtaisesti molemmilla oli jo jonkin verran työkokemusta varhaiskasvatuksen kentältä, joten pystyimme hyödyntämään tutkielman aineiston lisäksi myös omia kokemuksiamme. Kokemuksiemme pohjalta olimme jo kiinnittäneet huomiota siihen, kuinka vuorovaikutus- ja tunnetaidot ovat todella tärkeitä taitoja lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta ja siksi niiden monipuolinen harjoittelu varhaiskasvatuksen arjessa on mielestämme erittäin tärkeää. Olimme myös huomanneet, kuinka varhaiskasvatuksessa luontoa oppimisympäristönä ei tunnut hyödyntävän säännöllisesti saatikka tarpeeksi, joten siksi myös kiinnostuimme tutkimaan aihetta tarkemmin.

Tutkielmamme aineistona käytimme tutkimuksia, vertaisarvioituja lehtiartikkeleita, uutisia ja kirjallisuutta. Huomasimme, että tunne- ja vuorovaikutustaitoihin varhaiskasvatuksen ympäristössä löytyi paljon tutkimustietoa ja kirjallisuutta. Haasteena koimme, että osaisimme valita aineistoista sopivimmat meidän tutkielmamme näkökulman kannalta. Luontokasvatuksesta ja sen kokonaisvaltaisista hyödyistä puolestaan löytyi paljon rajallisemmin tietoa ja useimmissa luontokasvatukseen liittyvissä aineistoissa asioita käsiteltiin enemmän ympäristökasvatuksen näkökulmasta. Havaintojemme mukaan suomalaista tutkimustietoa luonnosta oppimisympäristönä etenkin varhaiskasvatuksen näkökulmasta oli mielestämme suhteellisen vähän.

Rajasimme tutkielmamme aihetta valitsemalla tarkastelemistamme aineistoista muutaman mielestämme tärkeän lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemiseen liittyvän aihealueen, joihin aloimme perehtymään tarkemmin. Tarkemmin tarkastelimme aineistoja tunteiden tunnistuksen ja niiden itsesäätelyn, leikin ja yhteistyön sekä varhaiskasvatuksen opettajan tiedostavan toi-

minnan kautta sekä luontoa varhaiskasvatuksen oppimisympäristönä. Luontoympäristön valikoitumisen tarkasteluun varhaiskasvatuksen oppimisympäristönä vaikuttivat omat henkilökohtaiset luontosuhteemme sekä positiiviset kokemuksemme varhaiskasvatuksessa toteutettavista luontoretkeistä.

7.3 Yhteistutkijuus

Tutkielmamme toteutimme tutkija triangulaationa, keräten ja analysoiden tutkimusaineistomme tiiviissä yhteistyössä toistemme kanssa (Eskola & Suoranta, 1998). Tutkielmamme alkuvaiheessa yhtenä haasteena koimme sen, että todella muistimme molemmat rajata aineistomme yhteisesti sopimastamme näkökulmasta. Kuten Eskola ja Suoranta (1998) kirjoittavat, tutkijoiden keskinäinen kommunikointi havainnoistaan ja mielipiteistään on avainasemassa yhteistyön sujuvuuden kannalta. Vaikka olemme molemmat erilaisessa elämänvaiheessa, oli yhteistutkijuus mielestämme kuitenkin enemmänkin rikkaus kuin rasite, joka auttoi ja motivoi tutkielmaa tehdessä. Yhteistutkijuudessa erittäin isona hyötynä koimme vastuun jakamisen tutkielmamme suunnittelusta, kirjoitustyön etenemisestä sekä tutkimusaineiston analysoinnista. Yhdessä käydyt keskustelumme avarsivat tutkielmamme aihetta ja antoivat enemmän erilaisia näkökulmia tutkielmamme aiheeseen. Kuten Eskola ja Suoranta (1998) kirjoittavat, useamman tutkijan tehdessä yhteistä tutkimusta, se antaa avarampia näkökulmia tutkimukseen sekä laajentaa tutkimusta. Tutkielmaa työstäessämme hyödynsimme myös sitä mahdollisuutta, että toinen pystyi tarkistamaan ja muokkaamaan myös toisen kirjoittamaa ilman, että se johtaisi erimielisyyksiin, sillä yhteistyömme oli kunnioittavaa ja koimme toistemme tasavertaisina kanssautkijoina (Lingard, 2021).

Tutkielmamme kirjoitusvaiheessa hyödynsimme työn jakamista osiin, mikä ohjasi työskentelyämme myös ollessamme eri paikoissa. Tällaisen kirjoittamistyylin haasteena olisi voinut olla se, että kumoaisimme toistemme kirjoituksia ja tutkielmastamme tulisi epäjohdonmukainen (Lingard, 2021). Tämä haasteen pyrimme torjumaan pitämällä säännöllisiä tapaamisia ja yhteiskirjoitushetkiä. Avoin keskustelu ja jatkuva toisen ajan tasalla pitäminen sekä yhdessä ideointi viestittelemällä ja soittelemalla keskenämme helpottivat huomattavasti työskentelyämme. Kuten Lingard (2021) kirjoittaa kuinka käsitteellistämistoiminnassa aivoriihi työskentelytapana ja sen ohella käyty keskustelu työn etenemisjärjestyksestä ja sisällöstä ohjaa työskentelyä.

7.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Juutin ja Puusan (2020) mukaan kvalitatiivista tutkimusta tehdessä täytyy huomioida uskottavuus, eettisyys sekä luotettavuus. Heidän mukaansa tutkimuksen uskottavuuteen vaikuttaa tutkimuksen raportoinnin selkeys, jotta myös lukijat, joille aihealue on vierasta aluetta vakuuttuvat siitä, että kyseessä on luotettavia tutkimustuloksia (Juuti & Puusa, 2020). Olemme pyrkineet avaamaan asioita ymmärrettävästi ja valitsemaan myös teoreettiseen viitekehykseen käsitteitä, jotka ovat helposti ymmärrettäviä.

Eskola ja Suorannan (1998) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioimisessa ensisijaisesti yksi tärkeä tekijä on tutkija itse ja tässä tapauksessa tutkijat, jotka tekevät eri päätöksiä jatkuvasti tutkimusta toteutettaessa. Siitä johtuen luotettavuuden arvioiminen kattaa koko tutkimusprosessin (Eskola & Suoranta, 1998). Olemme huomioineet tutkimuksemme luotettavuuden jo tutkielmamme alkuvaiheessa tutkimuksen toteutustavan valinnassa. Valitsemamme kuvaileva narratiivinen kirjallisuuskatsaus on tutkimuksemme luotettavuuden kannalta asianmukainen, sillä sen määritelmän avulla pystyimme tutkimaan aiheitamme laajasti ja valitsemaan laajan aineiston joukosta meidän tutkielmamme kannalta tärkeimmät aineistot.

Puolueettomuus on myös tärkeä näkökulma luotettavuuden arvioinnissa, kuten vaikuttaako asenteemme tutkielmastamme saatuihin tuloksiin (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Toisaalta olemme tutkielmassamme päättäneet keskittyä vain positiiviseen näkökulmaan luonnon hyötyjä tarkastellessamme lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehityksen tukemisessa. Emme tietenkään sulje pois sitä, etteikö tutkimustulosten mukaan voisi luonnolla olla myös negatiivisiakin vaikutuksia ihmisiin. Nykyään ajatellaan kuitenkin, että tieteen nimissä täytyy tutkia kaikenlaista eri menetelmin, mutta se on myös eettisesti ristiriitaista (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tutkielmamme keskittyi luontoon oppimisympäristönä, jolloin emme voi täysin kirjallisuuskatsauksen perusteella tietää, kuinka luontoa on kunnioitettu siellä toimiessa, mikä on eettinen kysymys.

Tärkeä huomio kvalitatiivista tutkimusta tehdessä on se, että kuinka paljon aineistoa on kerätty ja voidaanko sen perusteella siten yleistää (Eskola & Suoranta, 1998). Luonto aiheesta oli myös haastavampi löytää sopivaa tutkimusaineistoa, joka on myös luotettavuus kysymys tällaista tutkimusta tehdessä (Eskola & Suoranta, 1998). Oman tutkielmamme tavoitteena ei kuitenkaan ollut suora yleistettävyys, vaan halusimme tuoda esille, kuinka kasvattaja voi pedagogisesti tukea lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitystä luontoa oppimisympäristönä hyödyntäen. Eettinen näkökulma on aiheen valinta itsessään, sillä sen tarkoituksena olisi tuoda jotain posi-

tiivista kohdejoukolla (Juuti & Puusa, 2020). Mielestämme tutkielmamme tavoite on positiivinen, sillä sen tarkoitus on tukea lasten kehitystä edistämällä sitä, että luontoa hyödynnettäisiin enemmän varhaiskasvatuksessa ja kasvattajat myös toimisivat pedagogisesti sitä hyödyntäen.

Tärkeää on kuitenkin pohtia sitä, kuinka omina tahoinamme olemme aineistoa analysoineet ja valinneet tutkimusaineistomme sekä ovatko valitsemamme lähteet tarpeeksi luotettavia (Eskola & Suoranta, 1998). Luotettavuuteen vaikuttaa myös se, että monet valitsemamme artikkelit olivat kansainvälisiä, jolloin vaarana on myös kielen kääntövaiheessa vahingossa tapahtuneet väärinymmärrykset. Toisaalta kansainvälisten artikkelien käyttö tutkielmassamme laajentaa näkökulmaamme (Eskola & Suoranta, 1998).

Toteutimme myös kyseisen tutkielman tutkija triangulaationa ja sillä voi olla vaikutusta luotettavuuteen, sillä näin tutkiessa yhdistyy monta eri tapaa ja näkökulmaa (Eskola & Suoranta, 1998). Yhteistutkijana on tärkeää neuvotella näkemyksistä ja työn toteuttamisesta (Eskola & Suoranta, 1998). Tämä voi vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen, sillä vaikka olemme pyrkineet keskustelemaan ja pitämään toisiamme ajan tasalla, on omat haasteensa tuonut se, että emme aina ole olleet yhdessä samaan aikaan työstämässä tutkielmaamme.

Tutkimusta tehdessä eettisyyteen liittyvät tutkittavat ihmiset ja se, kuinka heitä on kohdeltu tutkimuksen edetessä (Eskola & Suoranta, 1998). Tutkielmassamme pätee edellä mainitut eettisyyden ongelmat, vaikka emme ole itse keränneet tutkielmamme aineistoa, sillä emme voi olla varmoja tutkimuksien alkuperäisestä toteutuksesta sen enempää, mitä olemme niiden eettisyys pohdinnoista lukeneet. Pohdimme myös sitä, kuinka eettistä on ylipäättään hyödyntää muiden tutkimuksia omaa tutkielmaa koostaessa.

7.5 Jatkotutkimusideat

Aiheeseemme liittyviä jatkotutkimusideoita ja gradua miettiessämme olemme törmänneet haasteeseen, kuinka lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja kehityksen ja luonnon yhteyttä oppimisympäristönä olisi ylipäänsä mahdollista tutkia. Jokainen ihminen kokee ja tuntee luonnon omalla tavallaan, joten jo heti alkuasetelmat voivat tutkittavien välillä olla hyvin erilaiset. Uusien asioiden ja taitojen oppimisessa motivaatiolla on tärkeä merkitys ja jos tutkittava ei ole innokas ulkoilemaan luontoympäristössä niin hyvin todennäköisesti hän ei myöskään motivoitu luonnosta oppimisympäristönä.

Päiväkodin sijainti on myös yksi merkittävä tekijä siihen, kuinka helposti luonto on varhaiskasvatuksen oppimisympäristönä saavutettavissa. Sijaitseeko päiväkotit asuinlähiössä, jossa luonto on heti päiväkodin aidan takana, vaiko kaupunkikorttelissa, jossa luontoa voi joutua etsimään useiden kortteleiden päästä. Tästä syystä eri päiväkotien väliset tutkimukset eivät mielestämme anna luotettavia tuloksia aiheesta, sillä päiväkodin sijainnilla on valtava merkitys siinä, kuinka helposti luonto on hyödynnettävissä oppimisympäristönä.

Tästä syystä tutkittavat ryhmät täytyisi valita samasta päiväkodista, jolloin kaikilla olisi tasavertainen tilanne luonnon saavutettavuudessa. Aihetta voisi ehkä tutkia empiirisesti järjestämällä lapsista koeryhmät, joissa toinen lapsiryhmä saa luontoretkellä intensiivistä tunne- ja vuorovaikutustaitoin liittyvää opetusta esimerkiksi jonkun tietyn materiaalin avulla sekä kasvattajan sensitiivistä ja aitoa läsnäoloa vuorovaikutustilanteissa. Toinen lapsiryhmä puolestaan saisi leikkiä vapaasti keskenään kasvattajien seurattuna passiivisena sivusta lasten leikkejä, vai pitäisikö yhteyttä kenties tutkia luontoretkiä tekevän ryhmän välillä ja ei luontoretkiä tekevän ryhmän välillä.

Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan kentällä, tässä tapauksessa varhaiskasvatuksessa, tehtävä tutkimus avaa mahdollisuuden päästä kunnolla lähelle tutkittavia. Heidän mukaansa näin pystytään tavoittelemaan tutkittavien mukaista näkökulmaa sekä myös tutkijan omia itse tekemiä tärkeitä havaintoja (Eskola & Suoranta, 1998). Jos tutkimus saataisiin toteutettua, voisi se motivoida varhaiskasvatusta ja miksei myös peruskoulua lisäämään opetusta luontoympäristössä, kun sille olisi löydetty tarpeeksi perusteita.

On tietysti myös hyvä pohtia sitä, onko eettisesti oikein asettaa toinen ryhmä oletetusti edullisemman kehityksen tukevaan ympäristöön kuin toinen ryhmä (Eskola & Suoranta, 1998). Mietimme myös sitä, että olisiko tutkimus tarpeeksi luotettava siitä näkökulmasta, että se toteutetaan jossakin tietyissä päiväkodissa, joka on valikoitunut jostakin tietystä syystä. Myös sattumat ryhmien välillä lasten omien ominaisuuksien perusteella voivat vaikuttaa tuloksiin, mikä on iso luotettavuus kysymys. Esimerkiksi toisessa ryhmässä voi sattumalta olla paljon lapsia, jotka eivät pidä ulkoilusta ja toisessa ryhmässä voi olla paljon lapsia, jotka pitävät ulkoilusta. Tutkimuksen toteutuksen haasteena saattaisi kuitenkin olla, että tutkimus vaatisi paljon aikaa ja luotettavuuden takaamiseksi enemmän tutkittavia kohteita, jotta sen tulokset olisivat yleistettäviä.

Lähteet

- Ahonen, L. (2017). *Haastavat kasvatustilanteet Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Cantell, H. (2023). Ulkona opettaminen kestävyysmurroksen välineenä. Teoksessa A. Kaasinen & U. Myllyniemi (toim.), *Ulkona opettamisen käsikirja*. [Adobe Digital Editions -versio]. Haettu osoitteesta <https://www.ellibrary.com/fi/book/9789523704404>
- Carter, D. (2016). A Nature-Based Social-Emotional Approach to Supporting Young Children's Holistic Development in Classrooms with and without Walls: The Social-Emotional and Environmental Education Development (SEED) Framework. *International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 4(1), 9–24. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1120125.pdf>
- Cooper, A. (2015). Nature and the Outdoor Learning Environment: The Forgotten Resource in Early Childhood Education. *International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 3(1), 85–97. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1108430.pdf>
- Din Belle, O. & Kujansuu, V. (20.4.2023). Tampere puuttuu pahoinvointiin opettamalla tunnetaitoja – koulussa harjoitellaan katsekontaktin ottamista ja keskustelun ylläpitämistä. *YLE*. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20028106>
- Dowdell, K., Gray, T. & Malone, K. (2011). Nature and its Influence on Children's Outdoor Play. *Australian Journal of Outdoor Education*, 15(2), 24–35. <https://doi.org/10.124152.oulu.fi:9443/10.1007/BF03400925>
- Eerola-Pennanen, P., Vuorosalo, M. & Raittila, R. (2022). Johdatus varhaiskasvatukseen. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus* [Adobe Digital Editions -versio]. Haettu osoitteesta <https://www.ellibrary.com/fi/book/9789523970540>
- Ernst, J., Johnson, M. & Burcak, F. (2018). The Nature and Nurture of Resilience: Exploring the Impact of Nature Preschools on Young Children's Protective Factors. *The International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 6(2), 7–18. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1225648.pdf>
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen* [Adobe Digital Editions -versio]. Haettu osoitteesta <https://www.ellibrary.com/fi/book/978-951-768-035-6>
- Finlex. (1989). *Lapsen oikeuksien sopimus*. Haettu osoitteesta https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

- Finlex. (2018). *Varhaiskasvatustalaki (540/2018)*. Viitattu 1.11.2023. Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Fox, N.A. & Calkins, S.D. (2003). The development of Self-Control of Emotion: Intrinsic and Extrinsic Influences. *Motivation and Emotion*, 27(1), 7–26. <https://doi.org.pc124152.oulu.fi:9443/10.1023/A:1023622324898>
- Gagnon, S. G. & Nagle, R. J. (2004). Relationships between peer interactive play and social competence in at-risk preschool children. *Psychology in the Schools*, 41(2), 173–189. <https://doi.org/10.1002/pits.10120>
- Green, C. (2016). Monsters or good guys: the mediating role of emotions in transforming a young child's encounter with nature. *Canadian Journal of Environmental Education*, 21, 125–144. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1151842.pdf>
- Gross, J. J. (2014). Emotion regulation: Conceptual and empirical foundations. Teoksessa J. J. Gross (toim.), *Handbook of emotion regulation* (s. 3–20). New York: The Guilford Press. https://books.google.fi/books?hl=en&lr=&id=hcgBAgAAQ-BAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=%22Handbook+of+Emotion+Regulation%22&ots=chSw_-SzaN&sig=JiTmZrt2eWN87ojUMKFRhVw-cqo&re-dir_esc=y#v=onepage&q=%22Handbook%20of%20Emotion%20Regulation%22&f=false
- Hautakangas, M., Uusitalo, L. & Kumpulainen, K. (2021). Lapsen itsesäätelytaitojen tukeminen Muksuopin keinoin: Varhaiskasvatuksen ammattilaisten kertomuksia. *Journal of Early Childhood Education Research*, 10(2), 293–328. <https://journal.fi/jecer/article/view/114167/67366>
- Helenius, A. & Korhonen, R. (2020). Leikin ensi askeleita. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja* [Adobe Digital Editions -versio]. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789523700758>
- Holkeri-Rinkinen, L. (2011). Rakennetaan vuorovaikutusta ja vuorovaikutuskumppanuutta. Teoksessa K. Alila & S. Parrila. (toim.), *Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006–2010* (s. 69–91). Oulu: Uniprint Oulu.
- Isokorpi, T. (2004). *Tunneoppia parempaan vuorovaikutukseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jacobi-Vessels, J.L. (2013). Discovering Nature: The Benefits of Teaching Outside of the Classroom. *Dimensions of Early Childhood*, 41(3), 4–10. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1044065.pdf>

- Johnstone, A., Martin, A., Cordovil, R., Fjørtoft, I., Iivonen, S., Jidovtseff, B., Lopes, F., Reilly, J.J., Thomson, H., Wells, V. & McCrorie, P. (2022). Nature-Based Early Childhood Education and Children's Social, Emotional and Cognitive Development: A Mixed-Methods Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(10), 5967. <https://doi.org/10.3390/ijerph19105967>
- Juuti, P. & Puusa, A. (2020). Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* [Adobe Digital Editions -versio]. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789523456167>
- Kalliala, M. (2008). *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?* Helsinki: Gaudeamus.
- Kauppila, R. (2000). *Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille*. Juva 2006: PS-kustannus.
- Kiewra, C., & Veselack, E. (2016). Playing with Nature: Supporting Preschoolers' Creativity in Natural Outdoor Classrooms. *International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 4(1), 70–95. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1120194.pdf>
- Kiviranta, V. (1.11.2023). Helsinkiläinen luontopäiväkoti saa kansainvälistä huomiota-BBC: "Lapset ovat vahvempia ja terveempiä". *YLE*. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20058045>
- Koivisto, P. (2007). *Yksilöllistä huomiota arkisissa tilanteissa. Päiväkodin toimintakulttuurin kehittäminen lasten itsetuntoa vahvistavaksi*. Jyväskylän yliopisto (Väitöskirja). Jyväskylän yliopisto. Haettu osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13312/9789513929053.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Koivula, M. & Laakso, M-L. (2022). Lapsen varhainen kehitys kommunikaation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmasta. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus* [Adobe Digital Editions -versio]. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789523970540>
- Koivunen, P-L. (2009). *Hyvä päivähoito työkaluja sujuvaan arkeen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kupila, P. (2007). "Minäkö asiantuntija" *Varhaiskasvatuksen asiantuntijan merkitysperspektiivin ja identiteetin rakentuminen* (Väitöskirja). Jyväskylän yliopisto. Haettu osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13330/9789513927899.pdf?sequence>
- Kurki, K. (2017). *Young children's emotion and behaviour regulation in socio-emotionally challenging situations* (Väitöskirja). University of oulu. Haettu osoitteesta <http://jultika oulu.fi/files/isbn9789526216973.pdf>
- Laaksonen, V. (2010). Lasten vuorovaikutustaidot tutkimuksen kohteena. *Prologi*, 6(1), 6–24. <https://doi.org/10.33352/prlg.95813>

- Lehtinen, E. & Koivula, M. (2022). Leikki yhdistää lapsia ja aikuisia. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus* [Adobe Digital Editions -versio]. Haettu osoitteesta <https://www.el-library.com/fi/book/9789523970540>
- Lingard, L. (2021). Collaborative writing: Strategies and activities for writing productively together. *Journal of the Netherlands Association of Medical Education*, 10(3), 163–166. <https://doi.org/10.1007/s40037-021-00668-7>
- Lundan, A. (2011). Lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus päiväkodissa - mahdollisuuksia ja toimintavaihtoehtoja. Teoksessa K. Alila & S. Parrila. (toim.), *Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006–2010* (s. 107–123). Oulu: Uniprint Oulu.
- Lyytinen, H., Eklund, K. & Laakso, M.-L. (2008). Varhainen kognitio, temperamentti ja vuorovaikutus. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhonen & H. Lyytinen (toim.), *Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan* (s. 40–65). Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Marjamäki, E., Kosonen, S., Törrönen, S. & Hannukkala, M. (2019). *Lapsen mieli: mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan*. MIELI Suomen Mielenterveys ry.
- Martikainen, S.-J. & Oikarinen, T. (2021). ”Lapsista näkee, että me tehdään tämä hyvin”: Sosioemotionaalisen hyvinvoinnin toimintakulttuuri päiväkodissa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 10(3), 147–181. <https://journal.fi/jecer/article/view/114174/67373>
- Metsähallitus. *Jokaisen oikeudet- ja velvollisuudet*. Haettu osoitteesta <https://www.luonto.fi/jokaisenoikeudet>
- MIELI Suomen Mielenterveys ry. (2021). *Luonto elvyttää, rauhoittaa ja lievittää stressiä*. Haettu osoitteesta <https://mieli.fi/vahvista-mielenterveystasi/ymparisto-vaikuttaa-mielen/luonto-elvyttaa-rauhottaa-ja-lievittaa-stressia/>
- Määttä, S., Koivula, M., Huttunen, K., Paananen, M., Närhi, V., Savolainen, H. & Laakso, M.-L. (2017). *Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Tilannekartoitus. Raportit ja selvitykset 2017:17*. Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lasten_sosioemotionaalisten_taitojen_tukeminen_varhaiskasvatuksessa.pdf
- Nikkinen, I. (2000). *Metsämörri*. Helsinki: Rakennusalan kustantajat RAK: Suomen Latu.

- Opetushallitus [OPH]. (2016). *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Määräykset ja ohjeet 2016:1. Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus [OPH]. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*. Määräykset ja ohjeet 2022:2a. Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_0.pdf
- Palander, L. (2023). Positiivinen pedagogiikka ja vahvuuspedagogiikka ulkona opettamisessa. Teoksessa A. Kaasinen & U. Myllyniemi (toim.), *Ulkona opettamisen käsikirja* [Adobe Digital Editions -versio]. Haettu osoitteesta <https://www.ellibrary.com/fi/book/9789523704404>
- Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. (2014). *Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa*. Juva: PS-kustannus.
- Parrila, S. & Alila, K. (2011). Varhaiskasvatuksen arjen ja vuorovaikutuksen kehittämishaasteita. Teoksessa K. Alila & S. Parrila. (toim.), *Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006–2010* (s. 155–167). Oulu: Uniprint Oulu.
- Poikkeus, A-M. (2008). Lasten toverisuhteet ja sosiaaliset taidot. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korkiakangas & H. Lyytinen (toim.), *Näkökulmia kehityspsykologiaan Kehitys kontekstissaan* (s. 122–138). Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Puhakka, R. (2023). Ulkona opettamisen vaikutukset lasten fyysiseen hyvinvointiin. Teoksessa A. Kaasinen & U. Myllyniemi (toim.), *Ulkona opettamisen käsikirja* [Adobe Digital Editions -versio]. Haettu osoitteesta <https://www.ellibrary.com/fi/book/9789523704404>
- Puolimatka, T. (2004). *Kasvatus, arvot ja tunteet*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Puusa, A. & Juuti, P. (2020). Esipuhe. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* [Adobe Digital Editions -versio]. Haettu osoitteesta <https://www.ellibrary.com/fi/book/9789523456167>
- Reed, J & Smith, H. (2021). “Everything we do will have an element of fear in it”: challenging assumptions of fear for all in outdoor adventurous education. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 23(2), 107–119. <https://doi.org/10.1080/14729679.2021.1961092>
- Roos, P. (2015). *Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta* (Väitöskirja). Tampereen yliopisto. Haettu osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9691-2>
- Roslund, M.I., Puhakka, R., Grönroos, M., Nurminen, N., Oikarinen, S., Gazali, A.M., Cinek, O., Kramná,L., Siter, N., Vari, H.K., Soinen, L., Parajuli, A., Rajaniemi, J., Kinnunen,

- T., Laitinen, O.H., Hyöty, H., Sinkkonen, A. (2020). Biodiversity intervention enhances immune regulation and health-associated commensal microbiota among daycare children. *Science advances*, 6(42), 1–10. <https://doi.org/10.1126/sciadv.aba2578>
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopisto. Haettu osoitteesta https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/7961/isbn_978-952-476-349-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Salonen, K. (2020). *Kokonaisvaltainen luontokokemus hyvinvoinnin tukena* (Väitöskirja). Tampereen yliopisto. Haettu osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1563-4>
- Salonen, K. (2023). Ulkona opettamisen psyykkiset ja sosiaaliset vaikutukset. Teoksessa A. Kaasinen & U. Myllyniemi (toim.), *Ulkona opettamisen käsikirja* [Adobe Digital Editions -versio]. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789523704404>
- Sandberg, E. (2023). *Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa* [Adobe Digital Editions -versio]. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789523704152>
- Sievänen, T. & Neuvonen, M. (2011). (toim.). *Luonnon virkistyskäyttö 2010*. Metlan työraportteja 212. Haettu osoitteesta <https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/536119/mwp212.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Sinkkonen, M. & Tähtinen, P. (2009). *Lupa tuntea*. Helsinki: Kirjapaja.
- Suomen latu. *Lasten toiminta*. Haettu osoitteesta <https://www.suomenlatu.fi/ulkoile/lastentoiminta.html>
- SUOMEN YK-LIITTO. *Terveys, hyvinvointi ja ympäristö*. Haettu osoitteesta <https://www.yk-liitto.fi/kasvattajille/yk-osaksi-opetusta/tehtavat/terveys-hyvinvointi-ja-ymparisto>
- Tahkola, E., Kinnunen, S., Juutinen, J. & Uitto, M. (2022). Tunteet ruumiillisesti rakentuvina lasten välisissä suhteissa päiväkodissa. *Journal of Early childhood education research*, 11(3), 22–40. <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfi-fe202301102162.pdf>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi [Adobe Digital Editions -versio]. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789520400118>
- Tyrväinen, L., Silvennoinen, H., Korpela, K. & Ylen, M. (2007). Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin. Teoksessa L. Tyrväinen & S. Tuulentie (toim.), *Luontomatkailu, metsät ja hyvinvointi* (s. 57–77). Metlan työraportteja 52: 5. Haettu osoitteesta <https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/535967/mwp052.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Uusi-kakkuri, M-N. (2021). *Metsäretki lähiluontoon*. Helsinki: Readme.fi.

Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., & Gullotta, T. P. (2015). Social and emotional learning: Past, present, and future. Teoksessa J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg & Gullotta (toim.), *Handbook of social and emotional learning: Research and practise* (s. 3–9). The Guildford Press. Haettu osoitteesta https://www.researchgate.net/publication/302991262_Social_and_emotional_learning_Past_present_and_future

Willamo, R. (2004). Luonto ja ei-luonto. Teoksessa H. Cantell (toim.), *Ympäristökasvatuksen käsikirja* (s. 32–36). Jyväskylä: PS-kustannus.

Willamo, R. (2005). *Kokonaisvaltainen lähestymistapa ympäristönsuojelutieteessä* (Väitöskirja). Helsingin yliopisto. Haettu osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/aed54c3b-8210-4c8d-adea-bfff3bb2a857/content>